

Integrated reporting

Verleden, heden & toekomst

Afstudeerscriptie Zuyd Hogeschool 2015-2016

Danny Teunissen – 7 juni 2016

Integrated reporting

Verleden, heden & toekomst

Zuyd Hogeschool, Faculteit Commercieel en Financieel Management
Opleiding Accountancy
Sittard

Naam: Danny Teunissen
Studentnummer: 1265539
Jaar: 2015-2016
Periode: 8 februari t/m 12 mei 2016

Pricewaterhouse Coopers
Flightforum 840
5657 DV Eindhoven
+31 (0)88 792 00 40

Datum Publicatie: 6 juni 2016
Bedrijfsbegeleider: Dhr. el Bouzidi
Docentbegeleider: Dhr. Palmen

Voorwoord

In de periode van 8 februari 2016 tot en met 12 mei 2016 heb ik mijn afstudeerstage gelopen bij Pricewaterhouse Coopers. Deze afstudeerstage is een onderdeel in het vierde leerjaar van de opleiding Accountancy op Zuyd Hogeschool Sittard.

Tijdens deze afstudeerstage heb ik deze scriptie geschreven met als onderwerp integrated reporting. Dit onderwerp heb ik gekozen vanwege de interesse die het in mij heeft gewekt en de opkomst van integrated reporting in Nederland.

Mijn scriptie heb ik mogen schrijven bij Pricewaterhouse Coopers ofwel PwC. Naast het schrijven van de scriptie, heb ik ook de mogelijkheid gehad mee te lopen in de controlepraktijk. Een leuke en leerzame ervaring. De meeste tijd heb ik echter mogen besteden aan mijn scriptie. Iets wat ik achteraf toch moeilijk vond om te schrijven.

Deze scriptie is bedoeld voor mensen die willen weten of het international integrated reporting framework toegevoegde waarde heeft voor Nederlandse jaarrekeningen op basis van integrated reporting. De scriptie is geschreven in algemene vorm en niet toegespitst naar één bijzondere casus. Hierdoor kan deze scriptie voor iedereen die interesse heeft in integrated reporting toegevoegde waarde hebben.

Tot slot wil ik graag alle personen bedanken die mij hebben meegeholpen met het opzetten van deze scriptie. Mijn speciale dank gaat uit naar Mark Palmen die mij op allerlei mogelijke manieren geholpen heeft deze scriptie op te zetten. Daarnaast wil ik PwC en alle personen bedanken die met mij interviews hebben willen voeren.

Weert, 6 juni 2016
Danny Teunissen

Managementsamenvatting

Sinds het einde van de twintigste eeuw is de vraag naar niet-financiële informatie gestegen. Investeerders en belanghebbenden willen steeds meer weten over hoe een bedrijf waarde creëert. Hierdoor ontstonden er meerdere rapportages voor bedrijven. Omdat deze rapporten vaak lang en complex zijn is integrated reporting ontstaan. Hierbij worden verschillende documenten gecombineerd tot één rapportage.

Om integrated reporting meer vorm te laten krijgen is 'The International Integrated Reporting Council' opgericht. Deze raad ontwikkelde en publiceerde in 2013 het 'international integrated reporting framework' (IR-framework). Dit framework zou volgens de IIRC voldoen aan de aspecten waaraan een integrated report moet voldoen. De meningen zijn echter verdeeld over het gebruik maken van integrated reporting. Voorstanders zien niet-financiële informatie als een noodzakelijke aanvulling ten aanzien van de huidige verslaggeving. Tegenstanders twijfelen aan de bruikbaarheid van deze informatie. Het doel van dit onderzoek is om voor de stageverlenende organisatie duidelijkheid te verkrijgen of het integrated reporting framework nu en in de komende vijf jaar voldoende ondersteuning biedt om jaarrapporten te voorzien van voldoende financiële en niet-financiële informatie. Om deze doelstelling te bereiken is de volgende centrale vraag geformuleerd:

'Wat is de toegevoegde waarde van het IR-framework voor de jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen nu en in de komende vijf jaar, mede gezien vanuit de rol die de controlerende accountant hierin kan vervullen?'

Door middel van interviews, literatuuronderzoek en de analyse van bestaand materiaal is een antwoord gezocht op de bovenstaande vraag. Daarbij werd duidelijk dat er geen eenzijdige definitie van integrated reporting is. Door drie definities met elkaar te vergelijken werd duidelijk dat er overeenkomsten zijn en dat bij een integrated report gerapporteerd moet worden over waardecreatie en strategie. Een onderneming moet er voor zorgen dat een integrated report begrijpelijk en goed leesbaar is. Daarnaast dient er rekening gehouden te worden met de korte, middellange en lange termijn beschrijving. Door middel van deze elementen en de uiteenzetting van het IR-framework wordt duidelijk dat het IR-framework voldoet aan de elementen uit de verschillende definities.

Sinds de publicatie van het IR-framework is in Nederland een toename zichtbaar in het aantal integrated reports. Verschillende onderzoeken wijzen uit dat de kwaliteit van de Nederlandse integrated reports verbeterd kan worden. Onder andere het beschrijven van concrete doelstellingen, het zorgen voor connectiviteit tussen de informatie, het beschrijven van risico's en het beschrijven van de waardecreatie zijn onderdelen waar nog verbetering op plaats kan vinden. Door bestaand materiaal te vergelijken met het IR-framework blijkt dat ten opzichte van 2013 de risicobeschrijving in de geanalyseerde integrated reports is verbeterd. Ondernemingen zijn met andere woorden bezig om de kwaliteit van integrated reports te verbeteren. De accountant kan helpen de kwaliteit van integrated reporting verder te ontwikkelen. Hij kan door middel van een vermelding in het assurancerapport aangeven waar verbeteringen plaats kunnen vinden. Daarnaast kunnen ondernemingen die integrated reporting nog niet toepassen door specialisten begeleid worden met de implementatie.

Verwacht wordt dat het gebruik van integrated reporting in de komende jaren blijft toenemen. Uit zowel de interviews als de literatuur blijkt dat het IR-framework ondernemingen meer houvast geeft bij het opstellen van een integrated report. Daarnaast blijkt dat 'integrated thinking' van belang is bij het opstellen van een integrated report. Hierbij wordt het huidige businessmodel aangepast naar een integrated businessmodel. Doordat de ondernemer aan het veranderen is en steeds meer waarde hecht aan niet-financiële informatie zoals de impact die de onderneming heeft op het milieu, wordt verwacht dat het gebruik van integrated reporting zal toenemen.

Daarnaast zijn er nog uitdagingen die het gebruik van integrated reporting op dit moment tegenhouden. Als ondernemingen minder problemen gaan ondervinden met een integrated report, kunnen andere ondernemers makkelijker worden overgehaald om integrated reporting toe te passen. Ook dienen bestuurders van organisaties ondersteund te worden in het toepassen van integrated reporting. Bestuurders passen integrated reporting vaak niet toe vanwege eigenbelang. Als de gestelde doelen in een integrated report namelijk niet worden nageleefd, dan worden bestuurders hierop afgerekend. De accountant kan hierin een rol spelen door de bestuurder te begeleiden. De grootste uitdaging om het gebruik van integrated reporting toe te laten nemen ligt bij het overhalen van de kapitaalverschaffers. De kapitaalverschaffers zijn tot op heden tegenstanders van integrated reporting en dienen overgehaald te worden de voordelen van integrated reporting in te zien. Daarentegen ontstaat er een groep van commissarissen en directieleden die door middel van de juiste vragen de financieel directeur kunnen overhalen integrated reporting te gebruiken.

Integrated reporting kan beïnvloed worden door aspecten als wet- en regelgeving en data technologie. Wet- en regelgeving kan het gebruik van integrated reporting verplicht stellen. Per 2017 zijn grote beursgenoteerde ondernemingen verplicht om een maatschappelijk verslag te publiceren. Volgens de geïnterviewden is dit een stap in de goede richting. Van belang bij de ontwikkeling van wet- en regelgeving is dat ondernemingen geen lijst krijgen met verplichte gegevens die gepubliceerd moeten worden. Daarnaast kunnen de ontwikkelingen van softwaretools en data technologie ondernemers overhalen integrated reporting te gaan toepassen. Softwaretools kunnen de onderneming namelijk helpen bij het samenstellen van een integrated report. Data technologie kan er voor zorgen dat informatie sneller beschikbaar wordt. Verwacht wordt dat softwaretools binnen vijf jaar te gebruiken zijn. Het gebruik van data technologie zal langer op zich laten wachten. Om het gebruik te stimuleren is het raadzaam op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen rondom data technologie. Daarnaast kunnen ondernemingen die er klaar voor zijn geadviseerd worden integrated reporting toe te passen. Met ondernemers die klaar er voor zijn worden ondernemers bedoeld die nu bijvoorbeeld een transparantieverslag uitbrengen.

Om niet-financiële informatie te kunnen waarborgen, is assurance nodig. Uit interviews en literatuur blijkt dat zowel redelijke als beperkte mate van zekerheid afgegeven mag worden over een integrated report. Daarnaast blijkt dat als een onderneming assurance wil over het gehele integrated report twee controleverklaringen worden afgegeven: een over de financiële en een over de niet-financiële informatie. Over de gehele niet-financiële informatie wordt tot op heden slechts een beperkte mate van zekerheid verstrekt. Uit de gehouden interviews blijkt dat dit komt doordat de accountant niet aan voldoende controlebewijs kan komen. Hierbij kan onderzocht worden of het mogelijk is om in de toekomst een redelijke mate van zekerheid af te geven over een integrated report.

Tot slot blijkt dat de controle van een integrated report alleen afwijkt op de niet-financiële gegevens ten opzichte van een 'standaard' jaarrapport. Uit de interviews is naar voren gekomen dat bij de controle op niet-financiële informatie in een integrated report vaak gebruik gemaakt wordt van de controlestandaard 3810N. Hierin staat dat de accountant zowel systeemgerichte als gegevensgerichte controlewerkzaamheden dient uit te voeren. De controleaanpak van niet-financiële informatie bestaat zoals blijkt uit interviews uit een procesbenadering. Hierbij wordt gekeken naar hoe het bedrijf aan de gegevens komt die beschreven staan in het rapport. De uit te voeren werkzaamheden worden bepaald aan de hand van de beweringen die het bedrijf doet, de inrichting van het bedrijf en de mate van zekerheid die verschaft wordt.

Inhoudsopgave

VOORWOORD

MANAGEMENTSAMENVATTING

<u>1. INLEIDING</u>	10
1.1. AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK	10
1.2. DOELSTELLING	11
1.3. PROBLEEMSTELLING	11
1.4. ONDERZOEKSAANPAK	12
1.5. THEORETISCH KADER	13
<u>2. INTEGRATED REPORTING</u>	15
2.1. ONTSTAAN EN BETEKENIS INTEGRATED REPORTING	15
2.2. INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK	16
2.2.1. FUNDAMENTEEL CONCEPT	17
2.2.2. BUSINESSMODEL	19
2.2.3. UITGANGSPUNTEN	20
2.2.4. ELEMENTEN VAN EEN INTEGRATED REPORT	22
2.3. CONCLUSIE	23
<u>3. KWALITEIT HUIDIGE INTEGRATED REPORTS</u>	24
3.1. REEDS GEPUBLICEERDE ONDERZOEKEN	24
3.2. BEOORDELING JAARRAPPORTEN	27
3.2.1. BEOORDELINGSONDERDELEN	27
3.2.2. SELECTIE JAARRAPPORTEN	27
3.2.3. BEOORDELING FINANCIËLE DIENSTVERLENING	28
3.2.4. VERGELIJKING ONDERZOEKEN	33
3.3. CONCLUSIE	34
<u>4. TOEKOMST INTERNATIONAL INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK</u>	35
4.1. INTERVIEWS	35
4.2. HET HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE GEBRUIK VAN HET INTERNATIONAL INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK	35
4.3. INTERNATIONAL INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK EN BEÏNVLOEDBARE FACTOREN	37
4.3.1. WET- EN REGELGEVING	38
4.3.2. TOEPASBAARHEID	39
4.3.3. TECHNOLOGIE	40
4.4. CONCLUSIE	41

<u>5.</u>	<u>DE ASSURANCE ROL VAN DE ACCOUNTANT</u>	<u>42</u>
5.1.	INTERVIEWS	42
5.2.	MATE VAN ZEKERHEID	42
5.3.	CONTROLE OP NIET-FINANCIËLE INFORMATIE	44
5.4.	CONCLUSIE	46
<u>6.</u>	<u>CONCLUSIES & AANBEVELINGEN</u>	<u>47</u>
6.1.	CONCLUSIES	47
6.2.	AANBEVELINGEN	49
<u>7.</u>	<u>SUMMARY</u>	<u>50</u>
<u>8.</u>	<u>REFLECTIE OP ONDERZOEK</u>	<u>52</u>
<u>9.</u>	<u>BIBLIOGRAFIE</u>	<u>53</u>
<u>10.</u>	<u>BIJLAGE</u>	<u>57</u>

BIJLAGE:

Bijlage 1: Overeenkomsten transparantiebenchmark & IR-framework

Bijlage 2: Waardecreatie Achmea

Bijlage 3: Interviewvragen deelvraag 3

Bijlage 4: Interviewvragen deelvraag 4

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksvoorstel uitgewerkt. In de hoofdstukken daarna volgt de uitwerking van het onderzoek, inclusief de conclusies en aanbevelingen. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit de aanleiding van het onderzoek, de doelstelling van dit onderzoek, de probleemstelling, onderzoeksaanpak en het theoretisch kader.

1.1. Aanleiding van het onderzoek

Het ontstaan van integrated reporting dateert al van het einde van de twintigste eeuw. Door de globalisatie willen investeerders en belanghebbenden steeds vaker steeds meer informatie verkrijgen over hoe de onderneming waarde creëert. Naast de financiële verslaggeving die al bestond worden jaarlijks diverse andere rapporten opgesteld om te voldoen aan de verwachtingen van stakeholders. (Maas, Kamp-Roelands, Tesselaar, & Vermeulen, 2014)

Deze jaarrapporten zijn complex en van grote omvang. Hierdoor bieden ze vaak onvoldoende inzicht in het proces van waardecreatie. Het doel van externe verslaggeving is om investeerders en belanghebbenden in staat te stellen een integraal oordeel te vormen over alle strategische waardefactoren van de onderneming. (Kieft, 2013)

Integrated reporting is een nieuwe vorm van verantwoorden. Hiermee wordt voorkomen dat organisaties verschillende rapportages moeten maken. Bij integrated reporting worden financiële en niet-financiële aspecten verwerkt in één verslag. In dit verslag moet de samenhang tussen deze twee aspecten duidelijk worden. Door middel van deze samenhang laat een onderneming zijn waardecreatie op korte, middellange en lange termijn zien. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2013) Een integrated report weerspiegelt de organisatiestrategie van een onderneming. Daarnaast laat dit rapport zien welke invloed de organisatie heeft op zijn directe omgeving en welke risico's dit met zich meebrengt. (PwC, 2016)

Om integrated reporting meer vorm te laten krijgen werd 'The International Integrated Reporting Committee' opgericht. In 2011 is deze naam veranderd in 'The International Integrated Reporting Council' (IIRC). Het doel van deze commissie is het ontwikkelen van een geïntegreerde methodiek die past binnen de reguliere bedrijfsvoering en voldoet aan de normen van de publieke en private sector. Volgens de IIRC is een integrated report geen product maar een denkwijze. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

In 2013 heeft de IIRC een framework gepubliceerd. Het zogenoemde 'international integrated reporting framework' (IR-framework) bevat alle aspecten waaraan volgens de commissie een integrated report moet voldoen. De IIRC wil door middel van dit framework een internationale standaard ontwikkelen die nageleefd kan worden als een bedrijf gebruik wil maken van integrated reporting. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

De Nederlandse wet- en regelgeving stelt integrated reporting niet verplicht. Bedrijven zijn echter wel vrij om gebruik te maken van een integrated report zolang voldaan wordt aan de Nederlandse wet- en regelgeving voor het opstellen van een jaarrapport. Aangezien integrated reporting geen wettelijke verplichting is, wordt in het onderzoek verder niet ingegaan op de Nederlandse wet- en regelgeving.

Integrated reporting kent zowel voor- als tegenstanders. Voorstanders van integrated reporting zien niet-financiële informatie als een noodzakelijke aanvulling waardoor gebruikers van een rapport een beter beeld krijgen bij de organisatie. Tegenstanders twijfelen aan de test- en bruikbaarheid van die informatie. Volgens de tegenstanders van integrated reporting rapporteren ondernemingen niet de belangrijkste strategieën en lezen gebruikers de omvangrijke verslagen niet. Onlangs heeft de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) een rapport uitgebracht waaruit blijkt dat bedrijven bang zijn om over te stappen naar integrated reporting. De NBA vindt dat accountants bedrijven moeten helpen bij de overstap naar integrated reporting. Uit een ander onderzoek blijkt dat er accountants zijn die vinden dat de accountant eerst de kwaliteit van de controle op historische cijfers moet verbeteren, alvorens de accountant zich bezig gaat houden met integrated reporting. (Bruins, 2014) Mede hierdoor zijn de toekomstverwachtingen over integrated reporting wisselend.

Ondanks het feit dat de toekomstverwachtingen over integrated reporting wisselend zijn, is Nederland samen met Zuid-Afrika, Engeland en Brazilië koploper op het gebied van integrated reporting. Dat Nederland tot deze groep behoort, wil echter niet zeggen dat de rapporten voldoen aan het IR-framework. Uit onderzoek is gebleken dat de kwaliteit van de huidige jaarrapporten op basis van integrated reporting nog steeds verbeterd kan worden. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Door integrated reporting verwacht de maatschappij meer van de accountant. De gebruikers van een integrated report verwachten dat zowel de financiële als de niet-financiële gegevens worden gecontroleerd. Hierdoor ontstaat druk op het accountants beroep. Op dit moment gaan accountants op verschillende manieren om met het geven van assurance over een jaarrapport op basis van integrated reporting. (PwC, 2016)

1.2. Doelstelling

Het doel van dit onderzoek, dat uitgevoerd wordt voor de stage verlenende organisatie, is om duidelijkheid te verkrijgen of het gebruik van het IR-framework nu en in de komende vijf jaar voldoende ondersteuning biedt om jaarrapporten te voorzien van juiste en voldoende financiële en niet-financiële informatie.

1.3. Probleemstelling

De aanleiding van het onderzoek en de doelstelling van het onderzoek leiden tot de volgende hoofdvraag:

‘Wat is de toegevoegde waarde van het IR-framework voor de jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen nu en in de komende vijf jaar, mede gezien vanuit de rol die de controlerende accountant hierin kan vervullen?’

Om tot een volledig antwoord te komen op de hoofdvraag dienen de volgende deelvragen beantwoord te worden:

1. Wat is de inhoud van het framework zoals deze door de IIRC is ontwikkeld ten aanzien van integrated reporting?
2. Voldoen de geselecteerde Nederlandse jaarrapporten op basis van integrated reporting aan het international integrated reporting framework?
3. Is het huidige international integrated reporting framework toekomstbestendig?
4. Welke rol heeft de accountant als het gaat om het verlenen van assurance bij een jaarrapport op basis van integrated reporting?

Gedurende het onderzoek wordt antwoord gegeven op de deelvragen om zodoende de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

1.4. Onderzoeksaanpak

Hoe dit onderzoek aangepakt wordt, wordt toegelicht aan de hand van de methodes volgens het boek 'Wat is Onderzoek' van Nel Verhoeven (Verhoeven, 2014). Beschreven wordt het plan van aanpak, het type onderzoek dat wordt gehanteerd en de te gebruiken methodiek.

Type onderzoek

Het onderzoek dat gehanteerd wordt om tot een antwoord te komen op de hoofdvraag, is een kwalitatief onderzoek. Een kwalitatief onderzoek is gericht op het verkrijgen van informatie over wat er leeft onder een bepaalde doelgroep en waarom dit leeft. (Right Marktonderzoek, 2016)

Probleemstellingen over ervaringen van personen in bepaalde situaties, hun achterliggende argumenten en motieven, lenen zich uitstekend voor kwalitatief onderzoek. Een literatuuronderzoek is kwalitatief van aard doordat geschreven teksten worden geanalyseerd.

Bij het hanteren van een kwalitatief onderzoek is de benadering open en flexibel en wordt er ingegaan op de achtergrond van de verzamelde gegevens. De beleving staat centraal, dit wordt ook wel een subjectieve betekenisverlening genoemd. (Verhoeven, 2014)

De voordelen van een kwalitatief onderzoek zijn:

- Er bestaat een mogelijkheid om door te vragen
- Er bestaat een mogelijkheid de vraagstelling en de methodiek tijdens de looptijd bij te sturen aan de hand van reeds behaalde resultaten

De resultaten van een kwalitatief onderzoek zijn niet statistisch representatief maar geven slechts een indicatie weer van wat speelt onder de doelgroep. Dit zou een nadeel kunnen zijn voor het onderzoek. (Right Marktonderzoek, 2016)

Plan van aanpak

Het eerste deel van het onderzoek bestaat voornamelijk uit een literatuuronderzoek. Voor deze vorm is gekozen omdat er veel geschreven is over integrated reporting. Het literatuuronderzoek maakt duidelijk wat integrated reporting inhoudt, wat de inhoud van het IR-framework is en wat de essentie van dit framework is.

Het tweede deel van het onderzoek bestaat uit interviews en analyse aan de hand van bestaand materiaal. Door middel van deze analyse kan de huidige aansluiting tussen een jaarrapport op basis van integrated reporting met het IR-framework worden vastgesteld. Het uitvoeren van diepte-interviews helpt om in het onderzoek een oordeel te vormen over de kwaliteit van het IR-framework en de rol van de accountant als het gaat om het verlenen van assurance bij een jaarrapport op basis van integrated reporting.

	Literatuur onderzoek	Half-gestructureerde interviews	analyse bestaand materiaal
Deelvraag 1	x		
Deelvraag 2	x		x
Deelvraag 3	x	x	
Deelvraag 4	x	x	

Tabel 1: Onderzoeksmethodes

Onderzoeksmethodes

Uit tabel 1 kan afgeleid worden welke onderzoeksmethode toegepast wordt per deelvraag. Deze onderzoeksmethodes worden hieronder toegelicht.

Literatuuronderzoek

Hierbij worden boeken, teksten en artikelen geanalyseerd die interpretaties van het onderzoek bevatten. Door middel van deze analyse wordt antwoord gegeven op de betreffende deelvraag. (Verhoeven, 2014)

Half-gestructureerd interview

Bij een half-gestructureerd interview wordt een lijst met onderwerpen opgesteld die besproken worden gedurende het onderzoek. Door middel van doorvragen wordt er meer informatie verkregen over een bepaald onderwerp. De input van de geïnterviewde is van belang om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen. (Verhoeven, 2014)

Analyse van bestaand materiaal

Analyse van bestaand materiaal houdt in dat materiaal dat al bestaat wordt vergeleken met een standaard. Verschillen die ontstaan tussen de standaard en het bestaand materiaal worden geanalyseerd. Uit deze analyse wordt een conclusie getrokken. (Taalwinkel, 2014)

1.5. Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden de theorieën die hiervoor zijn benoemd nader toegelicht. In dit geval wordt het international integrated reporting framework uiteengezet.

Het IR-framework wordt door de commissie omschreven als *‘a concise communication about how an organization’s strategy, governance, performance and prospects, in the context of its external environment, lead to the creation of value in the short, medium and long term’* (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Vertaald naar het Nederlands wordt het framework omschreven als ‘een beknopte mededeling over de manier waarop een organisatie haar strategie, governance, prestatie en vooruitzichten, in het kader van haar externe omgeving, leiden tot creatie van waarde op korte, middellange en lange termijn’.

In het IR-framework worden alle onderwerpen behandeld die in een jaarrapport op basis van integrated reporting dienen te zitten. Het framework omvat drie onderdelen:

1. Fundamentele concepten
2. Uitgangspunten bij het opstellen van een integrated report
3. Inhoudelijke onderwerpen van een integrated report

In het IR-framework wordt gesproken over een businessmodel. Aangezien er diverse businessmodellen gebruikt worden, heeft de IIRC onderzoek verricht naar het belang van een businessmodel. Aan de hand van dit onderzoek heeft de IIRC een eigen businessmodel opgesteld. Dit businessmodel wordt nader uiteengezet in paragraaf 2.2.2.

De IIRC stelt dat een onderneming meerdere vermogens heeft. Deze vermogens vormen de input van het businessmodel. Door middel van consumerende of transformerende activiteiten wordt output gecreëerd. Consumerende activiteiten worden in het IR-framework gezien als diensten die worden ingekocht. Een voorbeeld hiervan is het laten inpakken van producten. Hierbij wordt een consumerende activiteit ingekocht om output te creëren. Met transformerende activiteiten wordt het omzetten van grondstoffen in eindproducten bedoeld, oftewel het produceren van goederen. Deze output creëert waarde voor de onderneming. Het businessmodel en het IR-framework maken het voor de onderneming eenvoudiger om de waardecreatie te beschrijven. Waardecreatie vindt volgens de IIRC plaats in de verschillende soorten vermogens. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

Aangezien het IR-framework een omvangrijk onderwerp is, is ervoor gekozen om deze theorie kort toe te lichten. In hoofdstuk 2 van dit onderzoek wordt de inhoud van het IR-framework uitgebreid besproken.

2. Integrated reporting

Dit hoofdstuk legt uit hoe integrated reporting is ontstaan, wat de betekenis hiervan is, en hoe het IR-framework is opgebouwd. Dit framework is tevens een leidraad voor de rest van het onderzoek. Daarnaast wordt onderzocht hoe het IR-framework aansluit bij de definitie van integrated reporting.

2.1. Ontstaan en betekenis integrated reporting

Aan het einde van de twintigste eeuw werd duidelijk dat er meer behoefte was aan niet-financiële informatie. Stakeholders wilden graag inzicht krijgen in ethische, economische, sociale en milieutechnische vraagstukken (Maas, Kamp-Roelands, Tesselaar, & Vermeulen, 2014). Zodoende ontstonden verschillende rapporten over planet, people and profit. (Dassen, 2011)

Mede door de economische crisis in 2008 ontstond in Europa een grote behoefte het model voor de jaarverslaggeving aan te passen. De oplossing voor een ander rapportagemodel wordt gezocht bij integrated reporting. (PwC, 2016)

In 2010 werd door de prins van Wales 'The International Integrated Reporting Committee' opgericht. In 2011 veranderde deze naam in 'The International Integrated reporting Council' (IIRC). De IIRC heeft verschillende samenwerkingsverbanden. Zo werkt de IIRC samen met 'The International Accounting Standards Board' en 'The Financial Accounting Standards Board'.

De IIRC werd opgericht om integrated reporting meer vorm en structuur te geven. De IIRC ontwikkelde het IR-framework. Naast dit framework zijn er nog enkele andere ontwikkeld, bijvoorbeeld het door The Global Reporting Initiative ontwikkelde GRI-framework. De IIRC wil door middel van samenwerking met andere instanties zorgen dat het IR-framework het standaard framework voor integrated reporting wordt. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Integrated reporting kent geen eenduidige definitie. Om de definitie van integrated reporting alsnog goed in beeld te krijgen wordt gekeken naar de overeenkomsten tussen diverse definities. Deze definities zijn afkomstig van de IIRC, onderzoeker dhr. R. Eccles en PricewaterhouseCoopers.

De IIRC is een council die opgericht is voor het ontwikkelen van een wereldwijde standaard voor integrated reporting. Pricewaterhouse Coopers is een van de vier grootste accountantskantoren ter wereld en is gespecialiseerd in het maken van jaarrapporten op basis van integrated reporting. De heer R. Eccles is schrijver en heeft in 2009 over dit onderwerp het boek 'One Report' geschreven.

De IIRC definieert integrated reporting als volgt:

'Integrated reporting is a process that results in communication, most visibly a periodic 'integrated report', about value creation over time. An integrated report is a concise communication about how an organization's strategy, governance, performance and prospects lead to the creation of value over the short, medium and long term. An integrated report should be prepared in accordance with the International Framework.' (Druckman, 2013)

R. Eccles omschrijft integrated reporting als volgt:

'Integrated reporting is a holistic approach that enables investors and other expert stakeholders to understand how an organization is really performing. It addresses the original social purpose of a company and the connection with its values to enlighten the longer-term consequences of decisions and actions by making the link between social, environmental, economic and financial value explicit. It shows the relationship between an organization's strategy, governance and businessmodel. Integrated reporting also gives an analysis of the impacts and interconnections of material financial and non-financial opportunities, risks and performance across the value chain.' (Eccles & D, 2010)

De definitie die Pricewaterhouse Coopers geeft is:

‘Integrated reporting is een nieuwe vorm van verantwoorden waarbij de waardecreatie en impact van een organisatie centraal staan. Bovendien geeft het antwoord op de vragen die de maatschappij stelt: in plaats van een inzicht in de cijfers wil de maatschappij namelijk inzicht in dat wat het bedrijf heeft gepresteerd. Een geïntegreerd jaarverslag weerspiegelt de organisatiestrategie en laat op een transparante manier zien hoe een organisatie presteert, welke invloed het heeft op zijn omgeving en wat de risico’s zijn waaraan het is blootgesteld. Kortom, de maatschappij wil informatie die relevant is. De waarde van een organisatie is niet volledig te vangen in een winst- en verliesrekening/staat van baten en lasten. Investeerders en andere belanghebbenden willen ook weten hoe een organisatie haar strategie uitvoert en wat daarvan de uitwerking is op de maatschappij. Zij vragen om financiële en niet-financiële informatie, die zowel relevant als begrijpelijk voor hen is.’ (PwC, 2016)

Uit bovenstaande definities blijkt dat bij integrated reporting:

- Waardecreatie voorop staat
- De organisatie haar strategie bekend moet maken
- Aandacht besteed moet worden aan de korte, middellange en lange termijn
- Het rapport begrijpelijk en goed leesbaar moet zijn

Het framework dat ontwikkeld is door de IIRC in samenwerking met diverse committees, is op dit moment internationaal het meest gebruikte framework. (The International Integrated Reporting Council, 2015) Voor de beantwoording van deelvraag 1 wordt onderzocht in hoeverre bovenstaande punten aansluiten met het IR-framework. Bij volledige aansluiting voldoet het IR-framework aan de verwachtingen van integrated reporting.

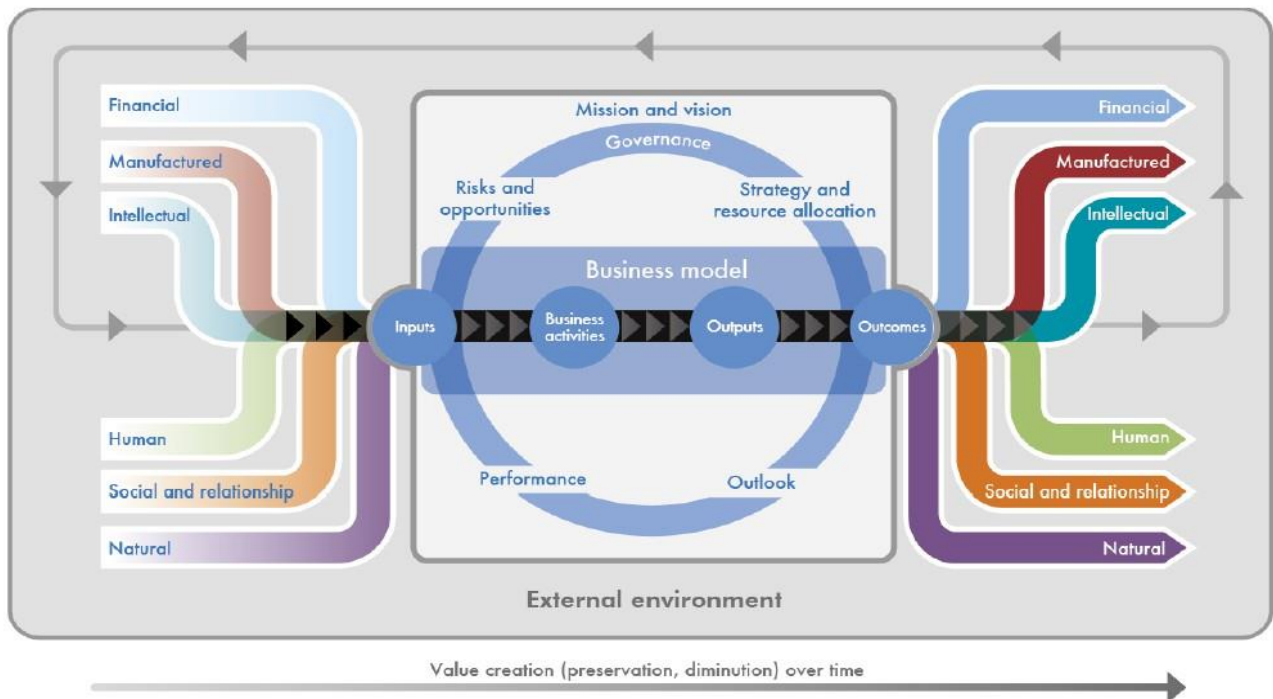
2.2. Integrated reporting framework

Het IR-framework (afbeelding 1) is een framework waarbij waardecreatie zichtbaar wordt en is bedoeld voor bedrijven en voor organisaties die naar winst streven. Het ontwikkelde framework is in eerste instantie niet bedoeld voor de publieke en non-profit organisaties. Zij mogen echter wel gebruik maken van dit framework. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

Het primaire doel van het IR-framework is:

‘Provide guidance on the practicalities of producing an integrated report and to explain the concepts behind integrated reporting, namely strategic focus and future orientation, stakeholder and materiality focus, conciseness, connectivity and reliability of information, and consistency and comparability. Any communication claiming to be an integrated report should apply these principles.’ (The International Integrated Reporting Council, 2016)

De opbouw van het IR-framework bestaat uit een fundamenteel concept dat uitgewerkt dient te worden vanuit diverse uitgangspunten die opgesteld zijn door de IIRC. Het framework sluit af met elementen die volgens de IIRC in een integrated report dienen te zitten. In de volgende paragrafen wordt het fundamenteel concept toegelicht waarna ingegaan wordt op het businessmodel, de uitgangspunten en de inhoud van een integrated report.

Afbeelding 1: Integrated reporting

2.2.1. Fundamenteel concept

Het fundamenteel concept ondersteunt en versterkt de eisen van het IR-framework. Een integrated report verklaart hoe een organisatie waarde creëert op de korte, middellange en lange termijn. Een organisatie creëert deze waarde niet alleen, maar is afhankelijk van het milieu, de relatie met stakeholders en verschillende bronnen. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

De waarde van een organisatie stijgt of daalt door verschillende activiteiten en de output van een organisatie. Een organisatie creëert waarde voor zichzelf en voor anderen. Aandeelhouders zijn geïnteresseerd in de waarde die een onderneming creëert voor zichzelf. Daarnaast zijn de aandeelhouders geïnteresseerd in de waarde die voor anderen wordt gecreëerd als dit invloed heeft op de waardecreatie van de onderneming zelf. Hierbij kan gedacht worden aan een expliciet sociaal doeleinde bijvoorbeeld het sponsoren van een voetbalvereniging. Dit heeft gevolgen voor een bedrijf zijn eigen waardecreatie. De waardecreatie van een onderneming kan zowel positief als negatief zijn. De waardestijging en waardedaling van een onderneming dienen beide volgens de IIRC beiden te worden toegelicht in een integrated report.

Het creëren van waarde voor de organisatie zelf staat in relatie met het creëren van waarde voor anderen. Een organisatie creëert volgens de IIRC waarde door interacties, het uitvoeren van activiteiten en het opbouwen van een goede relatie met anderen. Een voorbeeld hiervan is de verkoop van producten door de verkoopafdeling. Door deze verkoop creëert de onderneming waarde voor anderen maar ook voor zichzelf. Zo heeft de verkoop van producten (output) direct effect op het financieel kapitaal van de onderneming. Als de interactie, activiteiten of de relatie van materieel belang zijn voor het vermogen van een organisatie, dienen deze te worden opgenomen in het integrated report.

Omdat de waarde van een organisatie over verschillende periodes worden gecreëerd, voor verschillende belanghebbenden en via verschillende vermogens, is het onwaarschijnlijk dat één soort vermogen toeneemt zonder effect uit te oefenen op de andere soorten vermogens. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Zoals blijkt stelt de IIRC dat er verschillende vermogenssoorten zijn. Het fundamenteel concept stelt dat elke organisatie verschillende vermogens heeft. In tabel 2 worden de vermogenssoorten beschreven, waarbij in de linkerkolom de vermogenssoort wordt benoemd en in de rechterkolom de inhoud wordt beschreven.

Vermogenssoort	Inhoud
Financieel vermogen	Bestaat uit beschikbaar vermogen (vermogen beschikbaar gesteld voor het produceren van goederen of het beschikbare vermogen voor provisies) en financieringsvermogen (schulden, subsidies, aandelenkapitaal etc.).
Vervaardigd vermogen	Vervaardigde fysieke objecten voor het produceren of verrichten van diensten (gebouwen, productiemachines etc.).
Intellectueel vermogen	Intellectueel eigendom zoals patenten, copyrights software en licenties. Daarnaast behoren ook onbewuste kennis, systemen, ontwikkelde procedures en protocollen tot het intellectueel vermogen.
Menselijk vermogen	Competenties, capaciteit, ervaringen en innovatie zijn voorbeelden van categorieën die vallen onder het menselijk vermogen van een organisatie. Het menselijk vermogen binnen een organisatie bevat onder andere het vermogen om: - Samen met elkaar te bepalen hoe het governance framework, het risicomanagement en de ethische voorwaarden van een organisatie er uit zien - De strategie van een organisatie te begrijpen, ontwikkelen en implementeren - Het tonen van loyaliteit en motivatie door het verbeteren van processen, producten en diensten met inbegrip van leiding, beheren en samenwerking.
Sociaal en rationeel vermogen	De relatie die het bedrijf heeft met de gemeenschap, de verschillende groepen stakeholders en andere samenwerkende organisaties, met als doel informatie te verkrijgen waardoor het bedrijf verder kan groeien.
Natuurlijk vermogen	Duurzame en niet-duurzame hulpbronnen en processen van het milieu die de welvaart van een organisatie ondersteunen, bijvoorbeeld het recht om water uit een waterput te halen.

Tabel 2: Vermogenssoorten integrated report

Volgens het IR-framework verschilt het per bedrijf welke vermogenssoorten relevant of toepasbaar zijn. De IIRC stelt dat alle bedrijven in aanraking komen met een van de verschillende vermogenssoorten. De verschillende vermogenssoorten dienen als theoretische onderbouwing voor de beschrijving van het waardecreatie proces en om meer inzicht te geven in de verschillende vormen van vermogens.

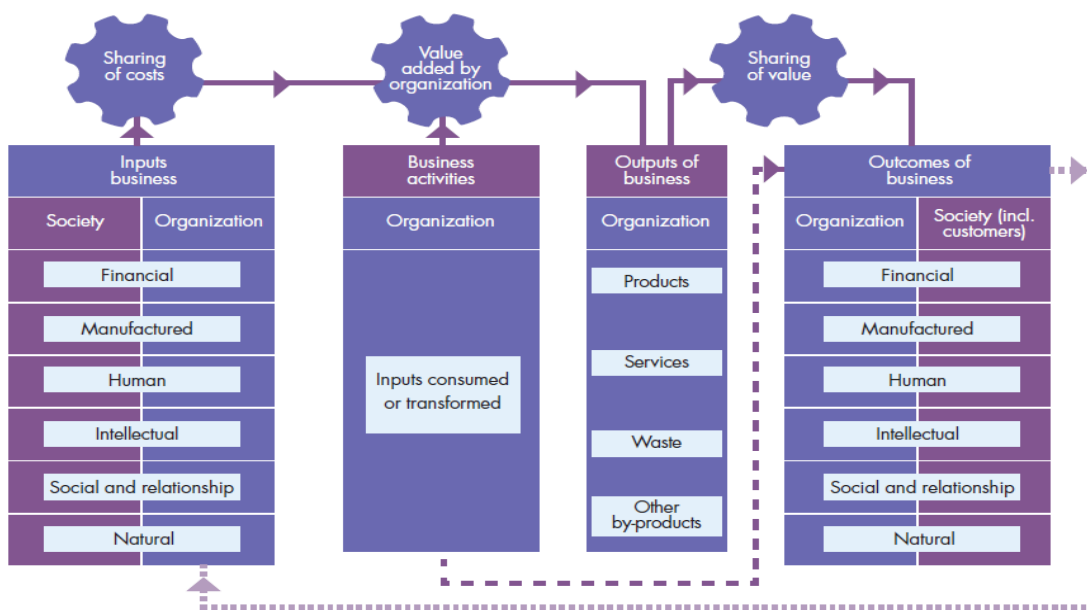
Zoals te zien is in afbeelding 1 bestaat het proces uit twee verschillende kaders die samenhangen. De externe omgeving, economische omstandigheden, technologische veranderingen, maatschappelijke vraagstukken en het milieu is het kader waarin de onderneming actief is (external environment). De missie en visie omvat de gehele organisatie waarin de onderneming formuleert wie ze zijn en waarvoor ze staan. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

2.2.2. Businessmodel

Centraal in het waardecreatie proces staat het businessmodel. Er zijn vele businessmodellen, gebaseerd op verschillende theorieën. Eerst wordt uitgelegd wat het doel van het businessmodel is, waarna ingegaan wordt op het model. Tot slot wordt beschreven welke informatie opgenomen dient te worden in het integrated report.

De IIRC heeft onderzoek gedaan naar de businessmodellen op basis van literatuur en reviews van specialisten. Aan de hand van dit onderzoek heeft de IIRC het businessmodel dat gehanteerd wordt in het IR-framework samengesteld. De term businessmodel wordt door de IIRC gedefinieerd als:

‘Het gekozen systeem van input, activiteiten, output en resultaten die tot doel hebben waarde te creëren voor de korte, middellange en lange termijn.’ (The International Integrated Reporting Council, 2013)

Afbeelding 2: Interactie van het businessmodel

De input van het businessmodel (afbeelding 2) vloeit voort uit de verschillende soorten vermogens van een onderneming. Door middel van consumerende of transformerende activiteiten worden een of meerdere soorten output ontwikkeld. Hierbij kan gedacht worden aan producten, diensten, afval en andere bijproducten. De verkoop van van deze output heeft effect op een of meerdere vermogenssoorten.

Afhankelijk van de omstandigheden op korte en lange termijn wordt een positief of negatief resultaat behaald. Enkele voorbeelden van deze omstandigheden zijn de marktprijs, de kostenstructuur, de klanttevredenheid en innovatie. Als een product ontwikkeld wordt waarbij de marktprijs lager ligt dan de kosten van het product, vindt een negatieve waardetoevoeging plaats. Volgens het IR-framework dienen de effecten op korte, middellange en lange termijn zichtbaar te worden.

De IIRC wil graag dat de onderneming rapporteert over de input, de activiteiten, de output en de behaalde resultaten. De organisatie dient bij de input de verschillende vermogenssoorten te beschrijven die essentieel zijn voor het businessmodel. Er dient kort te worden beschreven in welke mate de organisatie afhankelijk is van deze bron en in hoeverre deze bronnen betrekking hebben op de verschillende vermogenssoorten. In het middenstuk van het model worden de activiteiten beschreven die zorgen voor output. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het ontwerpen en fabriceren van producten en het aanbieden van kennis of diensten. Tijdens het beschrijven van activiteiten dient kenbaar gemaakt te worden waarom de onderneming anders is dan andere, in hoeverre de onderneming afhankelijk is van het genereren van inkomsten na verkoop (bijvoorbeeld reparatieservice) en wat de onderneming aan productinnovatie doet.

Het businessmodel moet zichtbaar maken wat de belangrijkste producten zijn die de onderneming verlaten. Naast reguliere producten dient in het businessmodel ook rekening gehouden te worden met zaken als afval en bijproducten. Tot slot dienen de belangrijkste resultaten van het businessmodel beschreven te worden. Deze kunnen zowel intern als extern van aard zijn en vereisen een beschouwing voor de gehele waardeketen. De resultaten die beschreven worden dienen gestuurd te worden door de onderneming. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

2.2.3. Uitgangspunten

De IIRC stelt dat aan het IR-framework de volgende uitgangspunten ten grondslag liggen:

- Strategische focus en toekomstoriëntatie
- Connectiviteit van informatie
- Relatie met de stakeholders
- Materialiteit
- Beknoptheid
- Betrouwbaarheid en volledigheid
- Consistentie en vergelijkbaarheid

Tijdens het opstellen van een integrated report dienen deze uitgangspunten gehanteerd te worden. De invulling van deze punten wordt hieronder uitgewerkt.

Strategische focus en toekomstige oriëntatie

Een integrated report dient inzicht te geven over de strategie van de organisatie. Duidelijk moet worden welke gevolgen de strategie heeft op de verschillende vermogens om waarde te creëren op de korte, middellange en lange termijn. Beschreven wordt wat de significante risico's zijn die voortvloeien uit de marktpositie en het businessmodel. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Connectiviteit van informatie

Een integrated report moet een allesomvattend beeld tonen van de combinatie, verwevenheid en afhankelijkheden tussen de factoren die invloed hebben op de waardecreatie over de korte, middellange en lange termijn. Het tonen van de connectiviteit van informatie zorgt ervoor dat een onderneming 'integrated' gaat denken. Volgens de IIRC (2013) neemt de connectiviteit van informatie toe naarmate de ervaring van 'integrated thinking' groeit. Integrated thinking werkt zich volgens de IIRC stapsgewijs uit in de managementrapportage, analyse, besluitvorming en vervolgens in een integrated report. (The International Integrated Reporting Council, 2013) Connectiviteit houdt in dat de informatie in een integrated report verbonden met elkaar moet zijn. Zo dient bijvoorbeeld bij het beschrijven van risico's rekening gehouden te worden met de invloeden op de verschillende vermogens. Hierbij wordt een verbinding (connectiviteit) gelegd tussen de risico's en de verschillende vermogenssoorten.

De belangrijkste vormen van connectiviteit van informatie zorgen onder meer voor de verbinding tussen:

- De inhoudselementen;
- Verleden, heden en toekomst;
- De verschillende soorten vermogens;
- Financiële informatie en niet-financiële informatie;
- Kwantitatieve en kwalitatieve informatie;

Door middel van een logische opbouw en duidelijke en begrijpelijke teksten wordt de connectiviteit van een integrated report verhoogd. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Relatie met de stakeholders

Stakeholders dienen volgens de IIRC aan te geven welke onderwerpen belangrijk voor hen zijn. Hierdoor is het van belang dat een integrated report inzicht geeft in de aard en kwaliteit van de organisatie zijn relatie met de belangrijkste stakeholders. De organisatie moet hierbij laten zien hoe en in welke mate de organisatie rekening houdt met de behoefte en belangen van haar stakeholders. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Aangezien er verschillende definities zijn van het begrip stakeholders, is er gezocht naar een definitie die het meest aansluit bij integrated reporting. De definitie van stakeholders wordt als volgt omschreven:

‘Een stakeholder is iemand die een belang (Engels: stake) heeft bij het functioneren van de organisatie. Meer specifiek zijn het al degenen die op een gegeven moment invloed uitoefenen op of worden beïnvloed door het functioneren van de organisatie.’ (Stakeholderslab, 2016)

Door het hanteren van deze definitie wordt het begrip stakeholders niet ingedeeld in groepen. Hierdoor kunnen eigen werknemers, klanten en leveranciers ook als stakeholders worden gezien. Tevens sluit dit aan bij het IR-framework aangezien de IIRC zegt dat een onderneming zelf haar belangrijkste stakeholders moet bepalen. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Materialiteit

Om te bepalen welke zaken relevant zijn voor een integrated report, wordt gebruik gemaakt van materialiteit. De IIRC stelt dat zaken die niet materieel zijn, niet vermeld hoeven te worden in een integrated report. (The International Integrated Reporting Council, 2013) Materialiteit is het criterium waarmee bepaald wordt of informatie wel of niet moet worden opgenomen. Hierbij dient afgewogen te worden of het weglaten van informatie de gebruiker beïnvloedt bij het maken van economische beslissingen. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2016)

De IIRC stelt dat bij het bepalen van de materialiteit zowel het interne als het externe perspectief bekeken moet worden. De organisatie dient samen met haar stakeholders de materialiteit te bepalen. De bepaling van materialiteit dient zowel te gebeuren voor de positieve als de negatieve waardecreatie. De materialiteit in een integrated report bestaat uit de materialiteit die gebruikt wordt voor de financiële verslaggeving en uit de risico's, kansen en resultaten van andere belanghebbenden of entiteiten die een significant effect hebben op het vermogen van de verslaggevende organisatie. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Beknoptheid

Een integrated report dient beknopt te zijn en alleen relevante informatie te bevatten. Een organisatie dient volgens de IIRC te streven naar evenwichtigheid tussen een beknopt verslag en de uitgangspunten van een integrated report. De IIRC vindt dat een rapport met standaardteksten niet valt onder beknoptheid en is een voorstander van duidelijk leesbare taal. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Betrouwbaarheid en volledigheid

Een integrated report dient zowel betrouwbaar als volledig te zijn. Betrouwbaar houdt in dat de gebruiker moet kunnen vertrouwen op de informatie die opgenomen is in het integrated report. Door middel van interne controle, managementrapportages en betrokkenheid met de stakeholders kan de betrouwbaarheid van een integrated report worden verhoogd. De bevestiging van een externe audit door een onafhankelijk persoon (bijvoorbeeld een accountant) garandeert de betrouwbaarheid van een integrated report. De accountant toetst hierbij of de beweringen die in het integrated report staan geen fouten van materieel belang bevatten.

Om de volledigheid van de rapportage te waarborgen, wordt het rapport vergeleken met bedrijven in dezelfde bedrijfstak. De mogelijkheid bestaat dat de materialiteit van informatie bij deze bedrijven hetzelfde is. Bij het bepalen van de volledigheid van informatie geldt dat kosten en baten moeten opwegen tegen de nauwkeurigheid van de informatie die gegeven wordt. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

Consistentie en vergelijkbaarheid

Het rapportagebeleid dat wordt uitgevoerd dient consequent gevolgd te worden. Veranderingen mogen worden aangebracht als deze de kwaliteit van de informatie verbeteren of als de wijzigingen significant van aard zijn. De organisatie dient hierbij te verklaren wat de reden van de wijziging is en wat de mogelijke effecten zijn.

Doordat elke organisatie zijn eigen manier van waardecreatie heeft, is het voor een integrated report moeilijk vergelijkbaarheid aan te brengen tussen jaarrapporten van verschillende bedrijven. De IIRC stelt dat door gebruik te maken van benchmarks en andere kwantitatieve indicatoren de vergelijkbaarheid van een integrated report verhoogd wordt. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

2.2.4. Elementen van een integrated report

Een integrated report dient de volgende onderwerpen inzichtelijk te maken en de daarbij behorende vraag te beantwoorden:

Element	Te beantwoorden vraag
Organisatorisch overzicht en het externe milieu	<i>Wat doet de organisatie en onder welke omstandigheden opereert het?</i>
Governance	<i>Hoe helpt de governancestructuur van de organisatie mee om waarde te creëren op korte, middellange en lange termijn?</i>
Het businessmodel	<i>Hoe ziet het businessmodel eruit?</i>
Risico's en kansen	<i>Wat zijn de specifieke risico's en kansen die de waarde van het vermogen van een organisatie op korte, middellange en lange termijn beïnvloeden en hoe gaat de organisatie hier mee om?</i>
Strategie en toewijzing van middelen	<i>Naar welke doelen streeft de organisatie en hoe denkt de onderneming deze doelen te behalen?</i>
Prestaties	<i>In hoeverre heeft de organisatie haar strategische doelstellingen bereikt en wat zijn de gevolgen op het gebied van de verschillende vermogens?</i>
Vooruitzicht	<i>Welke uitdagingen en onzekerheden is de organisatie waarschijnlijk tegen gekomen in het nastreven van haar strategie, en wat zijn de mogelijke implicaties voor het businessmodel van de onderneming en toekomstige prestaties?</i>
Grondslag voor de opstelling en presentatie	<i>Hoe werkt de organisatie om te bepalen wat van belang is om op te nemen in het integrated report en hoe zijn deze zaken gekwantificeerd of geëvalueerd?</i>
Algemene rapportage begeleiding	<i>Zit er een beschrijving in het integrated report voor de bepaling van de materialiteit, de verschillende soorten vermogens en de verschillende tijdframes?</i>

Tabel 3: Elementen integrated report

Van belang voor een integrated report is de samenhang tussen de verschillende onderwerpen. Bovenstaande elementen hoeven niet in de gegeven volgorde beschreven te worden. De IIRC ziet liever dat deze elementen worden getoond aan de hand van de samenhang die ze met elkaar hebben. Deze samenhang verschilt per organisatie. (The International Integrated Reporting Council, 2013)

2.3. Conclusie

Aan de hand van dit hoofdstuk kan antwoord gegeven worden op de eerste deelvraag:

‘Wat is de inhoud van het Framework zoals deze door de IIRC is ontwikkeld ten aanzien van integrated reporting?’

Zoals blijkt uit dit hoofdstuk bestaat er geen eenzijdige definitie van integrated reporting. Door middel van een drietal definities is naar boven gekomen dat bij integrated reporting:

- Waardecreatie voorop staat
- De strategie van de organisatie bekend moet worden
- Aandacht besteed moet worden aan de korte, middellange en lange termijn
- Het rapport begrijpelijk en goed leesbaar moet zijn

Vervolgens is het IR-framework uiteengezet. Het IR-framework bestaat uit een fundamenteel concept, uitgangspunten en inhoudelijke elementen die gehanteerd dienen te worden bij het opstellen van een integrated report. De volgende elementen dienen volgens de IIRC in een integrated report te zitten:

- Organisatorisch overzicht en het externe milieu
- Governance
- Het businessmodel
- Risico's en kansen
- Strategie en toewijzing van middelen
- Prestaties
- Vooruitzicht
- Grondslagen voor de opstelling en presentatie
- Algemene rapportage begeleiding

Bij deze elementen dienen specifieke vragen die door de IIRC zijn opgesteld beantwoord te worden

3. Kwaliteit huidige integrated reports

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de geselecteerde Nederlandse jaarrapporten op basis van integrated reporting voldoen aan het IR-framework. In paragraaf 1 worden de uitkomsten van reeds gepubliceerde onderzoeken besproken. In paragraaf 2 wordt aan de hand van vier jaarrekeningen beoordeeld of de waardecreatie en de risico's conform de richtlijnen van het IR-framework worden beschreven. In paragraaf 3 worden de bevindingen van het onderzoek van Deloitte vergeleken met de bevindingen uit paragraaf 2. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie die tevens antwoord geeft op de tweede deelvraag van dit onderzoek.

3.1. Reeds gepubliceerde onderzoeken

In de afgelopen jaren zijn verschillende onderzoeken gepubliceerd die betrekking hebben op de kwaliteit van de Nederlandse jaarrapporten op basis van integrated reporting. Onder andere Deloitte en Pricewaterhouse Coopers (PwC) hebben onderzoek gedaan naar de invulling van Nederlandse integrated reports. Daarnaast onderzoekt het Ministerie van Economische Zaken jaarlijks de inhoud en kwaliteit van maatschappelijke jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen. In deze paragraaf wordt toegelicht wat onder andere onderzocht is door bovengenoemde organisaties en welke conclusies hieruit zijn getrokken.

Deloitte: Integrated Reporting as a driver for Integrated Thinking?

Deloitte (2016) voert samen met MVO-Nederland vanaf 2010 jaarlijks een onderzoek uit waarbij beoordeeld wordt of de kwaliteit van Nederlandse jaarrapporten is verbeterd ten aanzien van integrated reporting. Hierbij wordt het IR-framework als uitgangspunt genomen. Het meest recente onderzoek, gepubliceerd in 2015, vergelijkt dertig Nederlandse jaarrapporten uit 2014 van beursgenoteerde bedrijven met het IR-framework.

Om de kwaliteit van de jaarrapporten over enkele jaren te meten, maakt Deloitte gebruik van een zogenaamd 'Maturity model'. Dit model is gebaseerd op de inhoudselementen en de verslaggevingsprincipes zoals beschreven in het IR-framework (zie ook paragraaf 2.2.4). Door jaarlijks gebruik te maken van hetzelfde onderzoeksmodel, kunnen resultaten van voorgaande jaren worden vergeleken. Hierdoor kan Deloitte meten of verbetering plaatsvindt op gebied van integrated reporting.

Uit het onderzoek dat uitgevoerd is door Deloitte en MVO-Nederland blijkt dat er zes 'key-findings' zijn, die worden beschreven in tabel 4.

Key-finding	Toelichting/voorbeeld
Toename hoeveelheid integrated reports	Het aantal integrated reports neemt toe, zowel het aantal gecombineerde als het aantal los gepubliceerde rapporten neemt af. Met 'gecombineerde rapporten' wordt bedoeld dat eerst het 'sustainability report' wordt beschreven en daarna het 'financial report'.
Zonder gebruik te maken van het framework, is het mogelijk alsnog hoog te scoren op elementen uit het framework.	Het beschrijven van risico's en kansen en het publiceren van een consequent rapport zijn onderdelen die beschreven staan in het framework en ook goed toegepast worden als een onderneming geen gebruik maakt van het framework.
De ontwikkelingen om integrated reporting toe te passen nemen steeds verder toe	Uit het gehouden onderzoek blijkt dat ondernemingen over het algemeen genomen beter scoren dan voorgaand jaar.

Tabel 4: Key-findings Deloitte

Key-finding	Toelichting / voorbeeld
Bedrijven hebben moeite met het hanteren van de verschillende tijdspaden op niet-financiële data	Uit het onderzoek blijkt dat veel processen in bedrijven niet zijn ontwikkeld om de impact over de verschillende tijdspaden heen te beschrijven. Hierdoor blijft het beschrijven van de verschillende tijdspaden een uitdaging voor de ondernemingen.
Het hanteren van assurance op een integrated report verschilt	In de meeste integrated reports wordt slechts bij een selectie van de beschreven doelstellingen gebruik gemaakt van assurance.
Het beschrijven van sommige inhoudselementen blijft een uitdaging	Uit het onderzoek blijkt dat ondernemingen moeite hebben met integrated thinking waardoor het beschrijven van de inhoudselementen een uitdaging blijft

Vervolg tabel 4

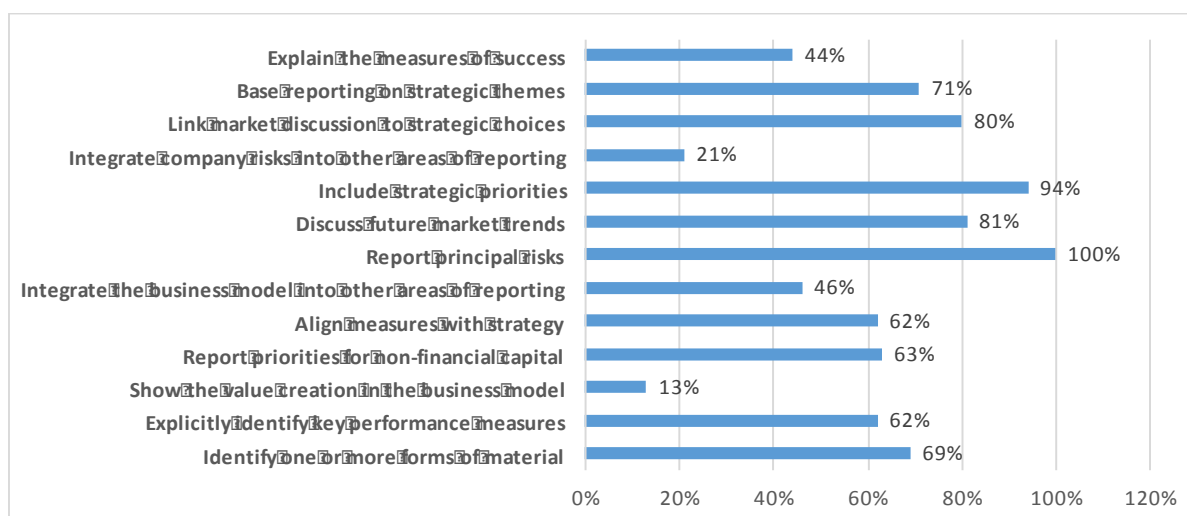
Het onderzoek van Deloitte concludeert dat de grootste uitdagingen voor een integrated report liggen bij de onderbouwing van de strategie met concrete doelstellingen, het vinden van de connectiviteit tussen verschillende vermogenssoorten en het rekening houden met de verschillende tijdspaden bij de beschrijving van niet-financiële gegevens.

Ondernemingen die momenteel bezig zijn hun strategie en doelstellingen aan te passen voor een beter integrated reporting systeem, zijn volgens Deloitte goed voorbereid voor de toekomst. Deze conclusie wordt getrokken aangezien ondernemingen die een 'integrated strategy' hebben, een beter integrated report hebben ten opzichte van ondernemingen die dit niet hebben. (Deloitte Touche Tohmatsu Limited & MVO-Nederland, 2016)

PwC: Companies struggle to explain what value they create

In 2013 heeft PwC onderzocht of de jaarrapporten voldoen aan het IR-framework. Hierbij zijn 25 willekeurig beursgenoteerde ondernemingen uitgekozen en vergeleken door middel van 110 vragen gericht op het IR-framework.

Aan de hand van de 110 gestelde vragen, heeft PwC diverse uitkomsten gevonden. Deze uitkomsten zijn te vinden in tabel 5 van dit onderzoek. Uit deze tabel blijkt dat ondernemingen voornamelijk slecht scoren met het laten zien van de waardecreatie en het rapporteren van risico's in het integrated report.

Tabel 5: Uitkomsten onderzoek PwC

Slechts 13% van de in het onderzoek meegenomen rapporten laten de waardecreatie volledig en goed beschreven in het businessmodel zien. Daarnaast is het opmerkelijk dat 33% van de onderzochte bedrijven geen poging doet om het waardecreatie proces te beschrijven. Het niet duidelijk rapporteren over de waardecreatie zorgt volgens PwC ervoor dat de waarde van het integrated report omlaag gaat en de lezer zijn aandacht zal verliezen. Het waardecreatie proces staat centraal voor een onderneming en vormt ook de basis van een integrated report volgens PwC.

Daarnaast blijkt dat 21% van de onderzochte ondernemingen hun risico's en het effect van deze risico's beschrijven in hun jaarrapport. PwC concludeert dat ondernemingen te weinig zien waar ze goed en waar ze slecht in zijn. Een goed integrated report vertelt volgens PwC niet alleen een verhaal over het businessmodel en de strategie, maar laat ook zien waar de risico's liggen en welke impact deze risico's kunnen hebben.

Tot slot concludeert PwC dat ondernemingen vaak geen voorspellingen durven te doen over de toekomst. Ze zijn volgens PwC te gehecht aan historische cijfers, wat in de toekomst met integrated reporting zou moeten veranderen. (PwC, 2016)

Ministerie van Economische Zaken: Transparantiebenchmark 2015

Het Ministerie van Economische Zaken brengt jaarlijks in samenwerking met de Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants (NBA) een transparantiebenchmark uit. Hierin worden bedrijven die transparant rapporteren over hun beleid en activiteiten gevraagd deel te nemen aan dit onderzoek.

Het meest recente onderzoek bestudeert de transparantie van de jaarrapporten uit het jaar 2014. Hierbij zijn 245 jaarrapporten gecontroleerd met voorgeschreven criteria. Deze criteria komen echter grotendeels overeen met het IR-framework (bijlage 1).

Uit de transparantiebenchmark komt onder andere naar voren dat ondernemingen slecht scoren op het gebied van betrouwbaarheid, beleid en resultaten en samenhang. Daarnaast worden sterke punten ook zichtbaar, waaronder het beschrijven van het bedrijfsmodel van de onderneming, de duidelijkheid van het rapport en een duidelijke omschrijving van de managementaanpak.

Betrouwbaarheid en het creëren van samenhang komen onder andere voor in het IR-framework. In dit onderzoek wordt de betrouwbaarheid getoetst aan de hand van externe validatie (bijvoorbeeld een accountantscontrole). Dit komt overeen met het IR-framework. Daarnaast zijn er complicaties bij het creëren van samenhang, waarmee de link met de maatschappij wordt bedoeld. Volgens het onderzoek hebben bedrijven moeite om de link te leggen tussen de maatschappij en de invloed op de onderneming.

Om bedrijven te stimuleren om te participeren in de transparantiebenchmark, wordt jaarlijks een prijs uitgereikt aan het bedrijf met het beste jaarrapport. In 2015 is de zogenoemde 'Kristalprijs' gewonnen door AkzoNobel. AkzoNobel rapporteert in de vorm van een integrated report, opgesteld volgens het framework. Het Ministerie van Economische Zaken geeft aan dat ook voor AkzoNobel verbeteringen te behalen zijn. De jaarrekening van Schiphol Group wordt door het Ministerie van Economische Zaken als meest innovatieve jaarrekening geclassificeerd. Het besluit om Schiphol Group te kiezen als meest innovatieve onderneming is omdat zij het rapport starten met het waardecreatiemodel. Schiphol Group is erin geslaagd kort en krachtig te laten zien hoe waarde gecreëerd wordt. (Ministerie van Economische Zaken, 2015)

3.2. Beoordeling jaarrapporten

In deze paragraaf wordt getoetst of de vier geselecteerde jaarrapporten voldoen aan de criteria van de waardecreatie en de criteria van de risico-omschrijving uit het IR-framework. Eerst wordt toegelicht welke onderdelen uit het IR-framework beoordeeld worden. Daarna wordt uitgelegd welke jaarrekeningen geselecteerd zijn. Tot slot worden de jaarrekeningen geanalyseerd en beoordeeld aan de hand van het IR-framework.

3.2.1. Beoordelingsonderdelen

De beoordeling van de jaarrapporten wordt opgesteld aan de hand van de volgende vragen:

- Wordt de waardecreatie duidelijk beschreven rekening houdend met de effecten op de verschillende vermogenssoorten?
- Worden risico's beschreven, rekening houdend met de effecten op de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden?

Getoetst wordt of de geselecteerde jaarrapporten voldoen aan bovenstaande criteria. Hierbij worden de verschillende jaarrapporten met elkaar en met het IR-framework vergeleken.

Bovenstaande criteria zijn gekozen vanwege het onderzoeksrapport van PwC uit 2013 over jaarrapporten van 2012. Hierbij werd geconcludeerd dat ondernemingen moeite hadden met het zichtbaar maken van de waardecreatie en risico's. Aangezien dit onderzoek over jaarrapporten van drie boekjaren geleden gaat, mag verwacht worden dat ondernemingen meer ervaring hebben en dat de verbeteringen gerealiseerd zijn. Door middel van deze toetsing wordt beoordeeld of de conclusies die PwC heeft beschreven nog steeds van toepassing zijn.

Volgens de IIRC dient een onderneming zijn waardecreatie te beschrijven (zie ook paragraaf 2.2.1). Elke onderneming creëert waarde op zijn eigen manier door verschillende activiteiten. Bij de beschrijving van de waardecreatie dient een onderneming rekening te houden met de impact op de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden. In de beoordeling wordt beoordeeld of de activiteiten die verricht worden om waarde te creëren, voldoende en duidelijk beschreven worden. Daarnaast wordt beoordeeld of rekening gehouden wordt met de verschillende vermogenssoorten en tijdspaden.

Een onderneming dient zijn risico's te beschrijven volgens de IIRC. De onderneming dient hierbij rekening te houden met de impact op de verschillende vermogens en met de verschillende tijdspaden die er zijn. Met tijdspaden wordt de korte, middellange en lange termijn bedoeld (zie ook paragraaf 2.2.4). In paragraaf 2.2.1 worden verschillende vermogenssoorten beschreven. Daarbij wordt ook vermeld dat de beschreven vermogens slechts een indicatie zijn en dat een onderneming ook andere soorten vermogens kan hebben.

3.2.2. Selectie jaarrapporten

Zoals eerder vermeld is ervoor gekozen slechts enkele jaarrapporten te selecteren voor de beoordeling. Hierbij is gebruik gemaakt van de Global Reporting Initiative-database (GRI) die bijgewerkt wordt door GRI Report Registration. In deze database wordt onder andere bijgehouden welke jaarrapporten integrated reports zijn.

Aan de hand van de GRI-database is gezocht naar Nederlandse jaarrapporten in 2014 die als integrated report geclassificeerd zijn, gesorteerd op sector. Hierbij bleek dat in Nederland de financiële dienstverlening veel gebruik maakt van integrated reporting (19,5%).

Gezien de hoeveelheid jaarrapporten (2014: 41) en om een betere vergelijkbaarheid te krijgen onder de verschillende jaarrapporten, is ervoor gekozen slechts een aantal jaarrapporten te selecteren uit één sector. In dit geval is gekozen voor de grootste sector in deze database, de financiële dienstverlening. In totaal zijn er acht bedrijven die volgens de GRI-database een integrated report hebben in 2014. Aan de hand van

deze lijst is gecontroleerd of het jaarrapport van 2015 al gepubliceerd is en of deze jaarrapporten ook integrated genoemd kunnen worden. Aan de hand van een willekeurige selectie is besloten de meest recente jaarrapporten van onderstaande bedrijven te beoordelen:

- Jaarrapport 2015 AEGON
- Jaarrapport 2015 Delta Lloyd
- Jaarrapport 2014 Achmea
- Jaarrapport 2015 Triodos Bank International

Al deze jaarrapporten zijn openbaar en te raadplegen bij de in de literatuurlijst vermelde bronnen. Gekozen is om slechts vier van de acht jaarrapporten uit de financiële sector te vergelijken wegens de hoeveelheid tijd die in de beoordeling van een verslag zit. Aangezien slechts drie van de acht jaarrapporten beschikbaar zijn uit het jaar 2015, is ervoor gekozen één jaarrapport uit het jaar 2014 te selecteren. Voor de verdere beoordeling heeft dit geen invloed aangezien het IR-framework niet is aangepast in de tussentijd. (GRI Report Registration, 2016)

3.2.3. Beoordeling financiële dienstverlening

	Wordt de waardecreatie duidelijk beschreven, rekening houdend met de effecten op de verschillende vermogenssoorten? (criteria 1)	Worden risico's beschreven, rekening houdend met de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden? (criteria 2)
AEGON	De waardecreatie en verschillende vermogenssoorten worden in een illustratie weergegeven. Hoe waarde gecreëerd wordt, is niet duidelijk beschreven. Daarnaast wordt het effect van de waardecreatie op de verschillende vermogenssoorten niet beschreven.	De risico's worden beschreven aan de hand van een risicomatrix. Deels rekening gehouden met het effect op de verschillende vermogens. Geen rekening gehouden wordt met de verschillende tijdspaden.
Delta Lloyd	De waardecreatie wordt duidelijk beschreven. Er wordt geen rekening gehouden met de impact op de verschillende vermogenssoorten.	De risico's worden beschreven aan de hand van een risicomatrix. De risicobeschrijving verschilt per risico waardoor de tijdspaden slechts gedeeltelijk zichtbaar zijn. Daarnaast worden alleen positieve gevolgen op de verschillende vermogenssoorten beschreven.
Achmea	Het rapport geeft een korte beschrijving van de waardecreatie. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de verschillende vermogenssoorten. Daarnaast wordt niet duidelijk hoe Achmea waarde creëert. Wel wordt duidelijk wat Achmea doet om waarde te creëren.	De risicobeschrijving vindt plaats aan de hand van SWOT-analyse en risicomatrix. Hierbij wordt slechts bij de risico's uit de SWOT-analyse rekening gehouden met de verschillende vermogenssoorten en verschillende tijdspaden. Bij de risico's uit de risicomatrix is dit niet het geval.
Triodos Bank	De waardecreatie en verschillende vermogenssoorten worden in een illustratie weergegeven. Hoe waarde gecreëerd wordt, is niet duidelijk beschreven. De effecten op de verschillende vermogenssoorten worden wel duidelijk beschreven.	De risico's worden beschreven aan de hand van een risicomatrix. Bij de beschrijving van de gevolgen wordt geen rekening gehouden met de verschillende tijdspaden en de impact op de verschillende vermogenssoorten. Wel wordt duidelijk welke risico's Triodos Bank heeft.

Tabel 6: Beoordeling jaarrapporten

Tabel 6 toont de resultaten aan de hand van de gekozen beoordelingscriteria. Hieruit blijkt dat ondernemingen in de financiële dienstverlening het lastig vinden te beschrijven op welke manier zij waarde creëren. Daarnaast wordt zichtbaar dat gevolgen van de risico's niet worden gelinkt aan de verschillende vermogenssoorten. Hieronder worden de verschillende beoordelingen uitgewerkt per jaarrekening.

Aegon: 'Creating Meaningful Connections'

Aegon heeft twee soorten rapporten, namelijk een financieel rapport en een sustainability report. Het sustainability report is opgesteld volgens de richtlijnen van de IIRC.

Criteria 1

Aegon besteedt een apart hoofdstuk aan de beschrijving van de waardecreatie. Het hoofdstuk start met een illustratie van de waardecreatie (bijlage 2), waarin zowel de stakeholders als de verschillende soorten vermogens duidelijk worden.

Aegon probeert de waardecreatie te beschrijven aan de hand van vergelijkingen met voorgaande jaren en ervaringen uit het verleden. Zo schrijft Aegon bijvoorbeeld dat ze waarde creëren door naar de klant te luisteren. Als voorbeeld geven ze een boek dat ze in 2015 hebben gepubliceerd genaamd *'We are Aegon'*. Hiermee willen ze laten zien dat Aegon luistert naar de klant en zodoende waarde creëert. (AEGON N.V., 2015)

Uit de beschrijvingen van Aegon wordt duidelijk wat Aegon doet om waarde te creëren. Daarnaast wordt uit de beschrijving niet duidelijk hoe waarde gecreëerd wordt, maar wel dat naar de klant geluisterd wordt. Hieruit wordt niet duidelijk hoe het luisteren naar de klant waarde creëert (bijvoorbeeld door maatwerk te leveren). In de beschrijving wordt niet gerefereerd naar de verschillende vermogenssoorten. Hierdoor wordt niet beschreven wat de invloed is van de waardecreatie op de verschillende soorten.

Criteria 2

Om de materiele risico's te beschrijven, maakt Aegon gebruik van een materialiteitsanalyse. Dit is een risicomatrix die opgesteld wordt in samenwerking met de stakeholders van Aegon. Hierbij worden risico's ingedeeld naar het belang van Aegon (de horizontale as) en het belang van de stakeholders (de verticale as).

Aegon heeft besloten om de zeven risico's op te nemen met de hoogste prioriteit voor zowel Aegon als de stakeholders. De risico's die uit de risicomatrix komen, worden beschreven in tabelvorm. Hierbij staat in de eerste kolom het risico. In de tweede kolom wordt ingegaan op de inhoud van deze risico's en de kansen die er liggen. In de laatste kolom wordt ingegaan op de actie die ondernomen is of gaat worden.

Uit het jaarrapport blijkt dat Aegon bij het beschrijven van de risico's geen rekening heeft gehouden met de verschillende tijdspaden. Bij slechts twee van de vijf beschreven risico's kan een directe link gemaakt worden met de verschillende vermogenssoorten.

Aegon schrijft bijvoorbeeld dat in begin 2016 de regelgeving is aangepast wat betreft de kapitaalvereisten bij verzekeraars. De regels zijn erop gericht om het falen van verzekeraars te voorkomen ten opzichte van haar verplichtingen jegens klanten. (AEGON N.V., 2015)

Uit bovenstaande informatie blijkt dat niet duidelijk gemaakt wordt wat voor effect de kapitaaleis heeft op de verschillen soorten vermogens in combinatie met de verschillende tijdspaden. Tevens wordt bij de overige beschreven risico's het effect op de verschillende vermogens niet duidelijk. Hieruit blijkt dat Aegon niet voldoende de link legt met de verschillende vermogens en geen rekening houdt met de verschillende tijdspaden.

Delta Lloyd: 'Annual review 2015'

In het jaarrapport van Delta Lloyd is een hoofdstuk genaamd 'How we create value' opgenomen. In dit hoofdstuk wordt besproken welke strategie Delta Lloyd heeft, hoe ze deze wil naleven en welke risico's van materieel belang zijn.

Criteria 1

Het rapport van Delta Lloyd beschrijft duidelijk haar langetermijnstrategie en het effect hiervan op enkele stakeholders. Zo schrijft Delta Lloyd dat ze dichterbij de consument wil gaan staan. Om dit te realiseren wil ze een ander businessmodel hanteren. Dit businessmodel is gericht op groei en kostenreductie. Het bedrijf wil dit bereiken door een vergoeding- en commissiegerelateerd businessmodel te hanteren en door zich te richten op lagere risico's. Dit zou ervoor moeten zorgen dat de klant minder hoeft te betalen en dat het rendement voor de aandeelhouder hoger wordt. Volgens Delta Lloyd is dit tevens de waardecreatie van het bedrijf voor klanten. (Delta Lloyd N.V., 2016)

Uit bovenstaande informatie en het jaarrapport blijkt dat Delta Lloyd duidelijk beschrijft hoe zij waarde creëert. Hierbij wordt echter geen rekening gehouden met de impact op de verschillende vermogenssoorten. Er wordt niet duidelijk op welke vermogenssoorten de waardecreatie effect heeft en welke vermogenssoorten nodig zijn om dit te creëren.

Criteria 2

Naast de strategie beschrijft Delta Lloyd haar materiële risico's aan de hand van een materialiteitanalyse en met behulp van externe deskundigen. Daarnaast beschrijft het bedrijf welke stappen zij onderneemt om de risico's te beheersen. (Delta Lloyd N.V., 2016)

Delta Lloyd heeft alleen de risico's beschreven die zowel materieel zijn voor de onderneming als voor de stakeholders. De manier waarop deze beschreven worden, verschilt echter per risico. Zo worden bij enkele risico's de gevolgen over verschillende tijdspaden beschreven en bij andere niet. De beschreven gevolgen zijn echter altijd positief.

Een voorbeeld van een risico met positieve gevolgen is bijvoorbeeld het online beschikbaar stellen van diensten. Als Delta Lloyd haar diensten niet online aanbiedt, blijft ze achterlopen ten opzichte van de rest van de markt. Hierdoor heeft Delta Lloyd ervoor gekozen haar producten online aan te bieden in een beveiligde omgeving. Door te investeren in deze online omgeving, wordt er meer waarde gecreëerd voor klanten en worden kosten gereduceerd. Het gevolg op korte termijn wordt echter niet besproken, bijvoorbeeld de investering die Delta Lloyd moet doen om het onlinesysteem te ontwikkelen en bij te houden. Dit zou op de korte termijn bijvoorbeeld effect kunnen hebben op de vermogenssoort 'kapitaal'. (Delta Lloyd N.V., 2016)

Achmea: 'Jaarverslag 2014'

Het jaarverslag van Achmea bevat een hoofdstuk profiel en strategie. In dit hoofdstuk worden zowel de waardecreatie als de strategie, risico's en verschillende vermogens besproken. Achmea licht haar stakeholders toe in de inleiding van haar rapport.

Criteria 1

Het rapport van Achmea geeft een korte en bondige omschrijving van de waardecreatie. Hierbij houdt Achmea geen rekening met de verschillende vermogenssoorten, de verschillende tijdspaden en wordt niet concreet aangegeven hoe ze waarde creëert.

Achmea schrijft dat ze de klant zekerheid wil bieden bij een onverwachte tegenslag. Door middel van gezamenlijke inleg van premies is het mogelijk continuïteit aan te bieden aangezien niet alle klanten daadwerkelijk schade hebben. (Achmea Holding BV, 2015)

Uit deze beschrijving wordt niet duidelijk hoe Achmea nu daadwerkelijk waarde creëert. De inleg van premies is namelijk afhankelijk van de klanten en is hierdoor een inputfactor van het businessmodel. Op welke manier Achmea waarde creëert over deze ingeleigde premies wordt niet duidelijk. Daarnaast gaat Achmea bij de beschrijving van de waardecreatie niet in op de verschillende vermogenssoorten. Dit kan mede komen doordat de vermogens verder in het rapport pas toegelicht worden.

Criteria 2

Achmea besteedt speciaal aandacht aan risico's. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een SWOT-analyse en een materialiteitsanalyse die samen met de stakeholders is opgesteld. De SWOT-analyse wordt uitgevoerd vanwege de nieuwe strategie die Achmea in het afgelopen jaar is ingegaan. De materialiteitsanalyse is opgesteld om de belangrijkste risico's voor stakeholders te beschrijven.

De toelichting op de SWOT-analyse beschrijft onder andere de gevolgen op de verschillende vermogens over de verschillende tijdspaden. Zo beschrijft Achmea dat de schademarkt (een van de vermogens van Achmea) na een stabiele periode op korte termijn licht zal toenemen. Daarnaast zullen de marges onder druk komen te staan waardoor op de lange termijn onder andere veranderingen zullen plaatsvinden in de aard en de vorm van het verdienmodel, mede door de veranderingen in de risicoprofielen. (Achmea Holding BV, 2015)

Aan de hand van de materialiteitsanalyse zijn de risico's met de hoogste prioriteit beschreven. Hierbij wordt echter geen rekening gehouden met de verschillende tijdspaden en met de invloed op de verschillende vermogens. Zo schrijft Achmea bijvoorbeeld dat het een risico is dat de ICT-systemen binnen het bedrijf onvoldoende ondersteuning bieden. Hierdoor kan de stap naar de digitale verzekeraar niet genomen worden. Het gevolg van dit risico op de verschillende vermogenssoorten wordt niet beschreven.

Uit bovenstaande informatie blijkt dat Achmea gebruik maakt van twee soorten analyses om risico's te beschrijven. De beschrijving van de gevolgen op de verschillende vermogenssoorten verschillen. Zo wordt bij de beschrijving van de risico's uit de SWOT-analyse wel rekening gehouden met de impact op de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijden. Bij de beschreven risico's uit de materialiteitsanalyse gebeurt dit niet.

Triodos Bank International: 'Annual Report 2015'

Het jaarrapport van Triodos Bank wijdt een apart hoofdstuk aan waardecreatie. Hierin staat hoe Triodos Bank waarde creëert en hoe het businessmodel eruit ziet. Daarnaast worden de risico's van Triodos Bank in dit hoofdstuk besproken.

Criteria 1

Triodos Bank begint het hoofdstuk waardecreatie met een illustratie van het waardecreatiemodel. Dit model beschrijft duidelijk de input vanuit de verschillende vermogens, de rol van de bank in het proces en de output in de verschillende vermogenssoorten.

Bij de illustratie wordt een toelichting gegeven. In deze toelichting wordt uitgelegd hoe Triodos Bank waarde creëert. Triodos Bank schrijft bijvoorbeeld dat vaardigheden en ondernemerschap (input) getransformeerd kunnen worden in eerlijke rentetarieven (output). (Triodos Bank, 2016)

Uit bovenstaande informatie wordt duidelijk welke middelen Triodos Bank gebruikt om waarde te creëren. De formulering 'getransformeerd' is vaag waardoor niet duidelijk wordt op welke manier waarde gecreëerd wordt. Daarentegen laat Triodos Bank wel zien op welke vermogenssoorten de input en transformatie effect heeft. Deze effecten worden ook beschreven en toegelicht.

Criteria 2

Triodos Bank heeft ervoor gekozen zowel kansen, risico's en de impact hiervan apart te beschrijven in haar jaarverslag. Ook worden de risico's aan de hand van een materialiteitsanalyse beschreven. Deze analyse is samengesteld door de bank in samenwerking met haar stakeholders.

Uit het rapport wordt niet duidelijk wat het effect van de beschreven risico's is op de verschillende vermogenssoorten. Er wordt bijvoorbeeld beschreven dat het voor een bank van belang is een sterke kapitaalpositie te hebben. Hierdoor is het noodzakelijk om een beheersbare groei te hebben van de kredietverlening. Triodos Bank moet namelijk voldoen aan wettelijke kapitaalverplichtingen. De impact hiervan kan groot zijn als de bank geen gebruik zou maken van risicomanagement en continue bewaking van haar kapitaalpositie.

Uit bovenstaande informatie blijkt dat Triodos Bank bij het beschrijven van de risico's geen rekening houdt met de impact op de verschillende vermogenssoorten. Daarnaast worden de verschillende tijdspaden niet zichtbaar.

Conclusie onderzochten jaarrapporten

Uit de verschillende beoordelingen valt op te maken dat alle bedrijven moeite hebben om een duidelijk beeld te schetsen hoe waarde gecreëerd wordt. Drie van de vier geselecteerde jaarrapporten blijken geen duidelijk beeld te geven over de waardecreatie.

Daarnaast blijkt dat twee van de vier ondernemingen moeite hebben met het betrekken van de verschillende vermogenssoorten in de beschrijving van de waardecreatie. Hierbij moet onder andere het effect van de waardecreatie beschreven worden op de verschillende vermogenssoorten.

Uit de risicobeschrijvingen blijkt dat alle vier de ondernemingen problemen ondervinden met het weergeven van de verschillende vermogenssoorten en de effecten op de korte, middellange en lange termijn. Het rapport van Delta Lloyd laat bij enkele risico's de vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden zien en beschrijft het effect van deze risico's. Achmea gaat wisselend om met de beschrijving van de risico's en is hierdoor niet consequent. Om de risico's te identificeren gebruiken alle ondernemingen dezelfde methode, namelijk de materialiteitsanalyse. Achmea wijkt af door naast de materialiteitsanalyse ook gebruik te maken van een SWOT-analyse.

Bovenstaande informatie laat zien dat ondernemingen in de financiële dienstverlening nog steeds moeite hebben met het zichtbaar maken van de waardecreatie. Daarnaast wordt zichtbaar dat ondernemingen ook moeite hebben met het beschrijven van de gevolgen van risico's op de verschillende vermogenssoorten. Het identificeren en beschrijven van de risico's lukt ondernemingen wel. Hieruit blijkt dat er verbetering waar te nemen is ten aanzien van het onderzoek dat eerder uitgevoerd werd door PwC.

3.2.4. *Vergelijking onderzoeken*

In het verleden zijn er verschillende onderzoeken gedaan naar de invulling van integrated reports. Deze onderzoeken kunnen worden vergeleken met de waarnemingen uit paragraaf 3.2.3. Aangezien het onderzoek van Deloitte (2016) in paragraaf 3.1 is beschreven wordt in deze paragraaf de conclusie die daarin getrokken wordt naast de waarnemingen van paragraaf 3.2.3 weergegeven.

	Algemeen	Risico's	Waardecreatie
Conclusies Deloitte	De financiële dienstverlening is de hoogst scorende sector in het onderzoek van Deloitte.	De financiële dienstverlening laat duidelijk risico's zien, en gaat goed om met het bepalen van de materialiteit. Op deze gebieden wordt hoog gescoord. De oorzaak die hierin meehelpt is het strenge risico gerichte toezicht op de financiële dienstverlening.	Verbeteringen zijn te behalen op de inhoud van een integrated report. Onder andere het beschrijven van het businessmodel, de strategie en de prestaties kunnen verbeterd worden. Het beschrijven van prestaties werkt zich uit in de beschrijving van de waardecreatie. Daarnaast liggen er nog uitdagingen voor het leggen van de connectiviteit tussen de informatie in een integrated report. (Deloitte Touche Tohmatsu Limited & MVO-Nederland, 2016)
Waarnemingen §3.2.3	Opvallend aan de beoordeelde jaarrapporten is dat de uitslag van de beoordeelde jaarrapporten op veel vlakken gelijk aan elkaar zijn.	Het beschrijven van de risico's verloopt bij alle ondernemingen goed. De gevolgen van deze risico's worden niet goed beschreven. Hierbij wordt nauwelijks of geen rekening gehouden met de verschillende tijdspaden of verschillende vermogenssoorten.	Ondernemingen in de financiële dienstverlening hebben moeite met het beschrijven van de waardecreatie. Onder andere het effect op de verschillende vermogenssoorten wordt niet of nauwelijks beschreven.

Tabel 7: Vergelijking waarnemingen

Uit bovenstaande waarnemingen blijkt dat zowel het onderzoek van Deloitte als het onderzoek in paragraaf 3.2.3 aantonen, dat bedrijven in de financiële dienstverlening moeite hebben met de beschrijving van de waardecreatie. Deloitte concludeert dat ondernemingen het moeilijk vinden om de prestaties te beschrijven. Dit uit zich volgens Deloitte (2016) in de beschrijving van de waardecreatie. Het onderzoek in paragraaf 3.2.3 laat zien dat sommige ondernemingen de verschillende vermogenssoorten en de gevolgen van de waardecreatie op deze vermogenssoorten niet laten zien.

Tevens blijkt uit het onderzoek van paragraaf 3.2.3 dat ondernemingen moeite hebben met het beschrijven van de gevolgen van risico's op de verschillende vermogenssoorten. Daarbij wordt zichtbaar dat er geen rekening gehouden wordt met de verschillende tijdspaden. Het onderzoek van Deloitte zegt hier niets over. Daarnaast blijkt dat zowel het onderzoek van Deloitte als het onderzoek uit paragraaf 3.2.3 laten zien dat ondernemingen in de financiële dienstverlening hun risico's goed beschrijven.

Zowel de bevindingen van het onderzoek van Deloitte als van het onderzoek uit paragraaf 3.2.3 stemmen gedeeltelijk met elkaar overeen. Verschillen in deze bevindingen gaan over de beschrijvingen van de risico's. Beide onderzoeken concluderen dat risico's beschreven worden. Uit het onderzoek in paragraaf 3.2.3 blijkt dat er geen rekening gehouden wordt met het effect op de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden. In het onderzoek van Deloitte wordt hier niets over geschreven.

3.3. Conclusie

Aan de hand van dit hoofdstuk kan antwoord gegeven worden op de tweede deelvraag:

'Voldoen de geselecteerde Nederlandse jaarrapporten op basis van integrated reporting aan het international integrated reporting framework?

Er zijn verschillende onderzoeken geweest naar de kwaliteit van de Nederlandse jaarrapporten en de aansluiting op het IR-framework. Uit deze onderzoeken is onder andere naar voren gekomen dat:

1. Bedrijven moeite hebben met het beschrijven van concrete doelstellingen
2. Bedrijven moeite hebben met het vinden van connectiviteit tussen de vermogenssoorten, strategieën en financiële en niet-financiële gegevens
3. Bedrijven moeite hebben met het beschrijven van risico's
4. Bedrijven moeite hebben met het duidelijk beschrijven van de waardecreatie
5. Niet alle bedrijven gebruik maken van externe validatie (accountantscontrole)

Daarnaast is in dit hoofdstuk beoordeeld of bedrijven uit de financiële dienstverlening die gebruik maken van jaarrapporten op basis van integrated reporting voldoen aan de beschrijving van de waardecreatie en de beschrijving van de risico's zoals deze benoemd worden in het IR-framework.

Hieruit blijkt dat:

1. Bedrijven moeite hebben met het beschrijven van de effecten van verschillende risico's op de verschillende vermogenssoorten, rekening houdend met de verschillende termijnen. (Korte, middellange en lange termijn)
2. Bedrijven moeite hebben met het betrekken van de verschillende vermogens in de beschrijving van de waardecreatie

Deze uitkomsten zijn grotendeels gelijk aan de uitkomsten uit het onderzoek van Deloitte. Uit dit onderzoek blijkt dat er geen rekening gehouden wordt met het effect op de verschillende vermogenssoorten en de verschillende tijdspaden.

Daarnaast is ten opzichte van 2013 verbetering behaald op het gebied van integrated reporting. Het onderzoek van PwC stelt namelijk dat ondernemingen moeite hadden met het zichtbaar maken van de waardecreatie en de risico's. De beoordeling van de geselecteerde jaarrapporten wijst echter uit dat ondernemingen inmiddels hun risico's beschrijven. (PwC, 2012)

4. Toekomst international integrated reporting framework

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van interviews en literatuur onderzocht in welke mate het IR-framework op dit moment gebruikt wordt, hoe het in de toekomst toegepast gaat worden en welke factoren integrated reporting kunnen beïnvloeden.

In paragraaf 1 wordt de structuur van de gehouden interviews uiteengezet waarna in paragraaf 2 ingegaan wordt op het huidige en toekomstig gebruik van het IR-framework. In paragraaf 3 worden de factoren die het IR-framework beïnvloeden besproken. Het hoofdstuk sluit af met een conclusie.

4.1. Interviews

Om de toekomstbestendigheid van het IR-framework te onderzoeken, is ervoor gekozen om gebruik te maken van interviews. Onder andere adviseurs en accountants zijn geïnterviewd voor de bepaling van de toekomstbestendigheid van het IR-framework.

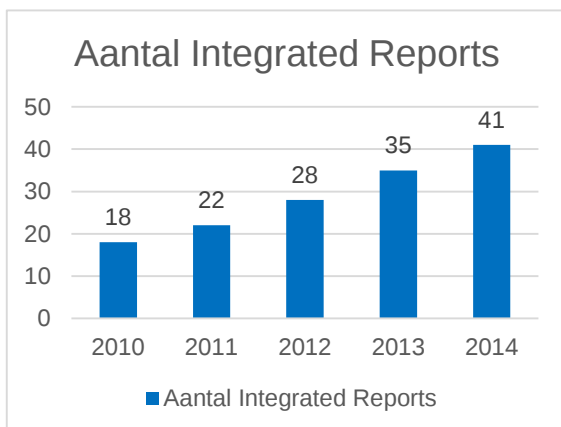
Er zijn in totaal vijf personen geïnterviewd van verschillende organisaties, die aangegeven hebben anoniem te willen blijven. De geïnterviewde accountants en adviseurs zijn afkomstig van de big-four kantoren in Nederland, Deloitte, PwC, EY en KPMG.

Zoals vermeld in hoofdstuk 1, wordt gebruik gemaakt van een half-gestructureerd interview. Hiervoor is gekozen vanwege de vrijheid die de geïnterviewde heeft in het spreken over vooraf geselecteerde onderwerpen. Daarnaast is gekozen om interviews te houden vanwege de verschillende gedachten die er zijn over integrated reporting. Door middel van deze interviews kan worden vastgesteld hoe in het algemeen gedacht wordt over de toekomst van integrated reporting.

In de interviews is gesproken over het huidige en toekomstige gebruik en de invulling van het IR-framework. In bijlage 3 van dit onderzoek zijn de onderzoeksvragen toegevoegd. Naast deze onderzoeksvragen zijn er per interview verschillende aanvullende vragen gesteld om meer informatie te verkrijgen. Aangezien deze vragen per interview verschillen zijn deze niet opgenomen in de bijlage. Hieronder worden de uitkomsten van de interviews besproken in combinatie met bevindingen uit het literatuuronderzoek. De factor 'toekomst' is vastgesteld op vijf jaar vanwege de snelheid van de ontwikkelingen op het gebied van integrated reporting.

Als gesproken wordt over 'uit de interviews blijkt', betreft het een conclusie die getrokken is uit alle vijf de interviews. Waar dit niet van toepassing is, wordt gespecificeerd hoeveel personen deze mening deelden.

4.2. Het huidige en toekomstige gebruik van het international integrated reporting framework

Grafiek 1: Gebruik Integrated Reporting in Nederland

Grafiek 1 laat het gebruik van integrated reporting in Nederland over de jaren 2010 tot en met 2014 in Nederland zien. (GRI Report Registration, 2016) Tussen 2013 en 2014 is een stijging waar te nemen van 17%.

Verwacht wordt dat het gebruik van integrated reporting in de komende jaren verder toe zal nemen. Aan de hand van onderstaande informatie wordt duidelijk dat integrated reporting momenteel in de beginfase verkeert. Ondernemingen die de voordelen van integrated reporting in gaan zien, zullen het ook gaan toepassen.

In 2013 schreef Peter Bakker (hierna te noemen Bakker) een artikel over 'geïntegreerd kapitalisme'. In dit artikel vermeldt hij dat de weg naar integrated reporting lang is. Hij stelt dat een duurzame wereld niet alleen gecreëerd kan worden door de consumenten, of, zoals hij het stelt, 'de normale burger', maar dat ondernemers het verschil moeten maken. Daarbij stelt hij dat geïntegreerd denken, sturen en rapporteren van belang is. (Zanten, 2013)

Bakker laat blijken dat integrated reporting nog niet veel gebruikt wordt. Hij schrijft dat ondernemers moeten gaan inzien dat we niet leven in een wereld met een onbeperkte hoeveelheid grondstoffen. Hiermee wordt bedoeld dat ondernemingen zich niet alleen moeten focussen op financiële maar ook op niet-financiële prestaties, bijvoorbeeld de invloed op het milieu. Volgens Bakker gebeurt dit tot op heden te weinig. (Zanten, 2013) Daarnaast stelt Ron Kieft (hierna te noemen Kieft) dat bestuurders vaak bang zijn om integrated reporting toe te passen vanwege het belang dat ze hebben in het bedrijf. Integrated reporting stelt namelijk de langetermijnstrategie vast waarin doelstellingen worden gemaakt en gepubliceerd. Als een bedrijf deze doelstellingen niet behaalt, worden bestuurders hierop afgerekend. (Kieft, 2013)

Uit de gehouden interviews blijkt dat integrated reporting op dit moment nog weinig wordt toegepast en dat bedrijven volgens de geïnterviewde personen er nog niet bekend mee zijn. Daarnaast wordt door drie van de geïnterviewde personen aangegeven dat bedrijven die integrated reporting niet toepassen, bedrijven die het wel toepassen moeite zien hebben met het rapporteren in de vorm van een integrated report. Deze bedrijven hebben moeite met het bepalen van informatie die in een integrated report moet staan. Uit de interviews blijkt dat voor veel bedrijven het doel van integrated reporting nog niet duidelijk is. Het is volgens de geïnterviewden van belang dat integrated reporting in de komende jaren meer vorm gaat krijgen. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Grafiek 1 laat zien dat het gebruik van integrated reporting toeneemt. De NBA stelt dat het gebruik toeneemt doordat de maatschappij verandert en keuzes niet alleen maar baseert op financiële, maar ook op niet-financiële gegevens. Onder andere de financiële crisis heeft hierin een rol gespeeld. Dit heeft volgens het artikel ondernemers laten inzien dat alleen financiële informatie niet voldoende informatie geeft over het bedrijf. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Uit de interviews blijkt dat het IR-framework een hulpmiddel is voor ondernemingen. Volgens de geïnterviewden hebben ondernemers hierdoor meer houvast en durven ze ook een integrated report uit te brengen. Mede hierdoor wordt de stijging van het aantal reports verklaard. Daarnaast blijkt dat het gebruik toeneemt doordat de maatschappij in een nieuwe generatie van ondernemen is beland. Van de geïnterviewde personen geeft één persoon aan dat de veranderende ondernemer steeds meer waarde hecht aan het milieu en andere niet-financiële vraagstukken zoals de risico's die er zijn binnen een bedrijf.

Om het gebruik te stimuleren dient volgens Bakker de kapitaalverschaffer overgehaald te worden om de voordelen in te zien van integrated reporting. Tot op heden is de kapitaalverschaffer de grootste tegenstander van integrated reporting. Door middel van wetswijzigingen zullen ze geen tegenstanders meer zijn maar juist voorstanders. Bakker bedoelt hiermee dat als onderdelen van integrated reporting verplicht gesteld worden, kapitaalverschaffers gaan inzien dat het ook zijn voordelen heeft. (Zanten, 2013)

Daarnaast stelt Bakker dat het gebruik van integrated reporting in de toekomst zal toenemen. Bakker stelt dat er een groep commissarissen en directieleden ontstaat die begrijpen dat niet alleen financiële verslaggeving van belang is. Als deze groep commissarissen de juiste vragen stellen aan de financieel directeur, kan ervoor gezorgd worden dat integrated reporting toegepast gaat worden. Een voorbeeld is het integreren van duurzaamheid in de financiële rapportage van het bedrijf. De onderneming gaat zich volgens Bakker dan afvragen of ze wel duurzaam te werk gaan en wat het effect hiervan is. (Zanten, 2013)

De NBA stelt dat de accountant een belangrijke rol heeft als het gaat om integrated reporting. Zo hebben accountants in business vaak een strategische functie, bijvoorbeeld als algemeen directeur of als financieel directeur. De NBA stelt dat de accountants in business duurzaamheid kunnen introduceren en dus ook het concept integrated reporting. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2014) Kieft geeft daarbij aan dat de accountant bestuurders kan helpen met het opstellen van een realistische doelstelling. Doordat de ondernemer hulp krijgt, is hij sneller geneigd integrated reporting toe te passen. (Kieft, 2013)

De geïnterviewde personen geven aan dat de accountant ook een rol kan spelen bij het implementeren van integrated reporting of het samenstellen van een integrated report. Elk big-four kantoren biedt de klant advieswerkzaamheden aan op het gebied van integrated reporting.

Tot slot blijkt dat de IIRC samenwerkt met verschillende instanties om het toekomstig gebruik van integrated reporting te stimuleren en voorbereid te zijn op de toekomst. Een van deze instanties is 'The Global Reporting Initiative' (GRI). Deze organisatie werd opgericht in 1997 en is inmiddels uitgegroeid tot een wereldwijde referentiestandaard (ISO 26000) als gesproken wordt over duurzaamheidsverslaggeving. (Global Reporting Initiative, 2016) (Global Reporting Initiative, 2010)

Doordat de IIRC samenwerkt met het GRI, wordt voorkomen dat een integrated report niet voldoet aan de GRI-richtlijnen. Daarbij stelt het GRI dat zijn richtlijnen dichtbij die van het IR-framework liggen. Beide organisaties erkennen het belang van transparant rapporteren. Door middel van samenwerking kan een transparant verslag naar buiten gedragen worden. Het GRI heeft een groot bereik en stimuleert ondernemingen gebruik te maken van een integrated report. De IIRC geeft daarbij aan voorbereid te willen zijn op de toekomst. (Global Reporting Initiative, 2016)

4.3. International Integrated Reporting Framework en beïnvloedbare factoren

Om vast te stellen of het IR-framework toekomstbestendig is, is onderzocht welke factoren het kunnen beïnvloeden. Onderzocht is:

- Welke invloed wet- en regelgeving heeft
- Of integrated reporting toepasbaar en rendabel is voor MKB-ondernemingen en grote ondernemingen
- Of de ontwikkeling van softwaretools en de toepassing van datatechnologie bij kunnen dragen aan het toekomstig gebruik van integrated reporting

Bovenstaande onderwerpen zijn onderzocht vanwege de invloed van deze onderwerpen op integrated reporting. Wet- en regelgeving kan integrated reporting op meerdere manieren beïnvloeden. Daarnaast zullen ondernemingen integrated reporting pas gaan toepassen als ze meer voordelen behalen ten opzichte van de huidige rapportering. Tot slot zou de ontwikkeling van softwaretools en datatechnologie de onderneming kunnen helpen integrated reporting makkelijker toepasbaar te maken.

Eerst wordt besproken welke invloed wet- en regelgeving heeft op integrated reporting. Daarna wordt besproken of integrated reporting toepasbaar is voor zowel MKB-ondernemingen als grote ondernemingen. Tot slot wordt beschreven welke invloed softwaretools en datatechnologie hebben op integrated reporting.

4.3.1. Wet- en regelgeving

Het IR-framework kan beïnvloed worden door wet- en regelgeving. Om het gebruik te stimuleren kunnen bijvoorbeeld wetten worden ontwikkeld die onderdelen uit het IR-framework verplicht stellen. Als ondernemingen in Nederland verplicht worden om te rapporteren over welke impact zij hebben op het milieu, kan dit integrated reporting stimuleren aangezien dit een onderdeel is uit het IR-framework. Aan de hand van beschikbare literatuur en interviews is onderzocht of wet- en regelgeving nu en in de toekomst een rol spelen.

Zuid-Afrika en Brazilië zijn de eerste twee landen waarin integrated reporting verplicht is gesteld. In Zuid-Afrika moeten beursgenoteerde ondernemingen van de Johannesburg Securities Exchange jaarlijks een integrated report publiceren. Deze rapporten moeten voldoen aan de Zuid-Afrikaanse wet- en regelgeving, die gebaseerd is op het IR-framework. Zuid-Afrika heeft waar nodig wet- en regelgevingen aangescherpt, waardoor er minder vrijheid is voor de invulling van een integrated report. Zo moeten bedrijven dieper ingaan op de beschrijving van de waardecreatie dan in het IR-framework wordt gesteld. Het IR-framework geeft hier ruimte voor aangezien het slechts dient als richtlijn voor een jaarverslag. Zuid-Afrika en Brazilië hebben integrated reporting verplicht gesteld aangezien hier veel vraag naar was vanuit verschillende stakeholders en vanwege de wereldwijde schandalen. (Rinaldi, Unerman, & Villier, 2014)

Momenteel is integrated reporting in Nederland nog niet verplicht en mag het vrijwillig toegepast worden, mits voldaan wordt aan de wettelijke verplichtingen zoals beschreven in Titel 9 boek 2 BW. Hierdoor is de kwaliteit van een integrated report in Nederland veel lager dan die van een report in Zuid-Afrika. (Rinaldi, Unerman, & Villier, 2014)

Rinaldi, Unerman en Villier hebben onderzocht of er wereldwijd behoefte is aan regelgeving op het gebied van niet-financiële verslaggeving. Zij concludeerden dat in veel landen al gebruik gemaakt wordt van niet-financiële verslaggeving. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld een maatschappelijk verslag. Ook concludeerden zij dat na de publicatie van het IR-framework de vraag naar integrated reports steeds meer toenam. Het IR-framework wordt tevens ondersteund door de 'Sustainability Accounting Standards Board' en 'the International Accounting Standards Board'. Deze organisaties streven naar het verplicht stellen van een integrated report volgens het IR-framework. (Rinaldi, Unerman, & Villier, 2014)

Van de geïnterviewde personen stelt één iemand dat voordat integrated reporting verplicht wordt gesteld, ondernemingen de kwaliteit van een integrated report moeten verbeteren. Deze persoon geeft daarbij aan dat als de kwaliteit verbetert de vraag naar integrated reporting stijgt. Zodra er veel vraag naar is zullen regelgevers overwegen om integrated reporting verplicht te stellen.

Als integrated reporting wettelijk verplicht wordt, dient volgens de geïnterviewde personen voorkomen te worden dat het rapporteren van niet-financiële informatie een 'vinklijst' wordt. Met een vinklijst wordt een lijst met voorgeschreven punten die vermeld moeten worden in een jaarverslag bedoeld. Ondernemingen moeten vrijgelaten worden over de invulling van een integrated report. Het rapporteren volgens eenzelfde framework zal volgens de geïnterviewde personen ervoor zorgen dat alle verslagen met dezelfde denkwijze worden opgesteld. Het verplicht stellen van een gedeelte van de informatie is volgens hen geen probleem.

Daarnaast geeft één van de geïnterviewde personen aan dat het IR-framework geen 'vinklijst' is, waardoor ondernemingen jaarlijks opnieuw moeten nadenken over hoe het bedrijf waarde toevoegt aan zijn omgeving. Dit wil zeggen dat het IR-framework niet beschrijft welke vereisten in een rapport moeten en alleen een indicatie geeft over hoe een onderneming informatie over de waardecreatie en de connectiviteit kan laten zien.

In Europa zijn grote beursgenoteerde ondernemingen vanaf 2017 verplicht een maatschappelijk verantwoord rapport te publiceren. De vorm van een dergelijk rapport mag zelf ingevuld worden door de onderneming. Beschreven dient te worden wat de strategie, prestaties en risico's op het gebied van milieu, de arbeidsomstandigheden, mensenrechten, de corruptie en de diversiteit aan de top zijn. (MVO-Nederland, 2015)

De geïnterviewde personen laten blijken dat het verplicht stellen van een maatschappelijk verslag een stap in de goede richting is. Hiermee komt integrated reporting steeds dichterbij. Het zal echter nog moeten blijken of door deze wetswijziging bedrijven integrated reporting daadwerkelijk gaan toepassen, aangezien ze zelf de invulling van een maatschappelijk verantwoord verslag mogen bepalen.

4.3.2. Toepasbaarheid

Zoals blijkt uit hoofdstuk 3 hebben ondernemingen moeite met het maken van een integrated report volgens het IR-framework. De oorzaak volgens geïnterviewden ligt niet bij de begrijpelijkheid van het IR-framework, maar bij de toepasbaarheid hiervan. Integrated reporting vereist namelijk 'integrated thinking', iets wat veel ondernemingen nog niet hebben en alleen ontwikkeld kan worden door meerdere jaren integrated reporting toe te passen.

Uit een artikel van R. Bruins blijkt dat enkele beursgenoteerde ondernemingen op dit moment nog te weinig voordelen zien in een integrated report. Daarnaast is er nog weinig vraag naar vanuit kapitaalverschaffers. Volgens Bruins willen bedrijven hierdoor nog niet erin investeren. (Bruins, 2014)

Ondernemingen die integrated reporting willen toepassen moeten niet verwachten in het eerste jaar een perfect integrated report op tafel te kunnen leggen. Integrated reporting vereist namelijk investeringen in 'integrated thinking'. Dit houdt in dat het gehele businessmodel omgezet wordt naar het businessmodel van de IIRC. Doelstellingen, strategie, processen en de gehele denkwijze van de ondernemingen worden hierbij aangepast. (Kieft, 2013)

Daarnaast blijkt uit een artikel van PwC dat veel ondernemingen moeite hebben met het implementeren van integrated thinking. PwC stelt dat het verkrijgen van informatie voor een integrated report vaak geen probleem is, het implementeren van een 'integrated strategy' wel. Zowel het ontwikkelen als het implementeren van een 'integrated strategy' vereist volgens PwC veel tijd en samenwerking. (PwC, 2012) KPMG geeft aan dat het ongeveer drie jaar duurt voordat een onderneming een kwalitatief goed integrated report heeft. (Hoffman, 2012)

Uit de gehouden interviews blijkt dat het introduceren van een integrated report in het eerste jaar veel tijd kost en waarschijnlijk meer nadelen dan voordelen heeft. Onder andere de hoeveelheid tijd die in het opstellen van een integrated report zit is een probleem. In het tweede jaar en de daaropvolgende jaren zal integrated reporting beter verlopen.

Het implementeren van integrated reporting heeft volgens de geïnterviewde personen voornamelijk te maken met integrated thinking. Integrated thinking zorgt ervoor dat binnen een onderneming diverse disciplines bij elkaar gezet worden om tot een integrated report te komen. Dit kost volgens de geïnterviewde personen veel tijd en dus de nodige investeringen.

Van de geïnterviewde personen stelt één persoon dat het implementeren van integrated reporting voor veel bedrijven een 'cultuurswitch' is. Het samenwerken en implementeren van een nieuwe strategie en het verkrijgen van de juiste informatie zorgt volgens de geïnterviewde persoon ervoor dat integrated reporting een hoge investering is, waardoor grote ondernemingen wachten met het implementeren hiervan.

Daarnaast schrijft de NBA dat MKB-ondernemingen momenteel geen gebruik maken van integrated reporting. In sommige gevallen worden echter wel enkele onderdelen uit het IR-framework gepubliceerd. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Volgens de geïnterviewde personen heeft dit te maken met het behalen van te weinig voordelen ten opzichte van de kosten die MKB-ondernemingen maken om een integrated report op te stellen. Hierdoor wordt er door MKB-ondernemingen voor gekozen slechts enkele onderdelen op te nemen in een jaarrapport. Welke onderdelen dit zijn verschilt per onderneming.

4.3.3. Technologie

Het gebruik van datatechnologie zou de onderneming kunnen helpen beter te begrijpen wat er speelt binnen een bedrijf. Zo kan Big Data de onderneming helpen voorspellingen te doen voor de toekomst. Werken met Big Data houdt in dat grote sets data geanalyseerd worden om bewegingen waar te kunnen nemen. Gegevens uit het verleden (Big Data) kunnen hierdoor helpen verwachtingen in de toekomst te voorspellen. Momenteel zijn er nog geen technologische mogelijkheden beschikbaar die integrated reporting zouden kunnen helpen. (Rinaldi, Unerman, & Villier, 2014)

Op dit moment zijn veel ondernemingen bezig met de ontwikkeling van datatechnologie. Uit het boek *'The Integrated Reporting Movement'* blijkt dat ondernemingen veel investeren in Big Data. Er blijken echter nog geen mogelijkheden te zijn om Big Data toe te passen op een integrated report, omdat gestructureerde data (informatie uit een database) gecombineerd moeten worden met ongestructureerde data (tekstmatige data). (Eccles & Krzus, 2015)

Ook de IIRC is bezig met de ontwikkeling van technologieën op het gebied van integrated reporting. Uit één van de gehouden interviews blijkt dat de IIRC bezig is te onderzoeken welke bijdragen datatechnologie heeft bij het opstellen van een integrated report. Hierbij kan gedacht worden aan de het verkrijgen van datastromen uit het verleden waardoor verwachtingen in de toekomst makkelijker voorspelbaar worden.

De geïnterviewde persoon geeft aan dat het gebruik van datatechnologie binnen nu en vijf jaar nog niet mogelijk zou zijn, omdat bedrijven momenteel zelf nog problemen ondervinden met de inhoud van een integrated report volgens het IR-framework. Voordat datatechnologie toegepast kan worden, moet duidelijk zijn welke stappen ondernomen moeten worden om aan een kwalitatief goed integrated report te voldoen. Daarnaast geeft de geïnterviewde persoon aan dat het gebruik van datatechnologie en integrated reporting op dit moment in ontwikkeling is en er nog geen specifieke bewegingen zichtbaar zijn. Hierdoor zijn er ook nog geen uitspraken over welke data-toepassing het beste past bij een integrated report.

Daarnaast heeft de IIRC een werkgroep opgericht waarin diverse softwareontwikkelaars, accountantskantoren en andere organisaties zich bezighouden met het ontwikkelen van een softwaretool om het opstellen van een integrated report te automatiseren. (The International Integrated Reporting Council, 2016) Hieruit blijkt dat de IIRC zich bezighoudt met nieuwe ontwikkelingen en integrated reporting up-to-date wil houden.

Uit de interviews blijkt dat het mogelijk is softwaretools te ontwikkelen die de onderneming kunnen helpen met het samenstellen van een integrated report. Het ontwikkelen van softwaretools is vaak makkelijker en sneller in vergelijking met datatechnologie, waar veel complexe handelingen bij komen kijken. Van de geïnterviewde personen geeft één persoon aan dat de ontwikkeling van softwaretools binnen nu en vijf jaar kan worden gerealiseerd. Dit heeft te maken met de hoeveelheid kennis die is opgebouwd en het aantal bedrijven die integrated reporting nu al toepassen. Hierbij kan gedacht worden aan een tool die helpt met het identificeren van verschillende vermogenssoorten.

Uit de interviews blijkt dat technologische ontwikkelingen ondernemers kunnen overhalen om integrated reporting toe te passen. De MKB-ondernemer zou hier niet voor kiezen vanwege het beperkte aantal voordelen die te behalen zijn ten aanzien van de investering die gedaan moet worden. Onder andere het implementeren van integrated thinking kost veel tijd en geld. Tot op heden kunnen datatechnologie of softwaretools hier niet bij helpen. De geïnterviewde personen verwachten dat MKB-ondernemingen vanwege deze reden in de komende vijf jaar nog geen gebruik zullen gaan maken van integrated reporting. Grote ondernemingen willen daarentegen wel investeren in datatechnologie. Deze ondernemingen willen namelijk op een efficiënte wijze een integrated report samenstellen.

4.4. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de derde deelvraag:

‘Is het huidige international integrated reporting framework toekomstbestendig?’

In dit hoofdstuk is onder andere gesproken over het huidige en toekomstige gebruik van het IR-framework. Zo blijkt dat:

- Het gebruik van het aantal integrated reports in de afgelopen jaren is toegenomen
- De verwachting is dat dit in de toekomst nog verder zal toenemen

De toename van integrated reporting heeft te maken met de publicatie van het IR-framework. Ondernemingen hebben hierdoor meer houvast waardoor ze integrated reporting gaan toepassen. Daarnaast helpt de veranderende ondernemer ook mee het gebruik van integrated reporting te stimuleren. Ook de accountant heeft een prominente rol, en kan ondernemingen helpen integrated reporting te implementeren of bedrijven over integrated reporting adviseren.

Tot slot blijkt dat er diverse variabelen zijn die het gebruik van het IR-framework kunnen beïnvloeden, namelijk:

- Het wettelijk verplicht stellen van integrated reporting volgens het IR-framework
- Het gebruik maken van softwaretools voor het opstellen van een integrated report
- Het gebruik maken van datatechnologie om financiële en niet-financiële informatie sneller en makkelijker te verkrijgen
- Het gebruik maken van datatechnologie om betere voorspellingen te doen

Verwacht wordt dat binnen nu en vijf jaar nog geen gebruik gemaakt kan worden van datatechnologie. Softwaretools kunnen naar verwachting wel binnen deze periode worden ingezet.

Door middel van softwaretools en datatechnologie kan het gebruik van integrated reporting op basis van het IR-framework toenemen bij grote bedrijven. De MKB-ondernemingen zullen vanwege de beperkte voordelen die ze hebben op korte termijn geen gebruik gaan maken van integrated reporting.

5. De assurance rol van de accountant

In dit hoofdstuk wordt onderzocht welke rol de accountant heeft als het gaat om verlenen van assurance bij een jaarrapport op basis van integrated reporting. Paragraaf 1 beschrijft de uiteenzetting van de interviews. In paragraaf 2 wordt ingegaan op welke mate van zekerheden er zijn en welke mate van zekerheid toegepast wordt op een integrated report. In paragraaf 3 wordt onderzocht hoe de controle op een integrated report aangepakt wordt en verschilt ten opzichte van een 'standaard' jaarrapport.

5.1. Interviews

Om te weten te komen welke rol de accountant heeft als het gaat om het verlenen van assurance bij een integrated report, is ervoor gekozen gebruik te maken van interviews, evenals in hoofdstuk 4.

In de interviews is gesproken over welke mate van zekerheid het meeste toegepast wordt bij een integrated report en hoe de controle op een integrated report wordt toegepast. In bijlage 4 van dit onderzoek zijn de interviewvragen toegevoegd. Hieronder worden de uitkomsten van de interviews besproken in combinatie met de informatie uit de vakliteratuur.

5.2. Mate van zekerheid

Uit een onderzoek van de NBA is gebleken dat het verlenen van assurance nodig is om zekerheid te verkrijgen op de gegeven informatie in een integrated report. (Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants, 2013) Bij een integrated report is het verkrijgen van assurance over zowel de financiële gegevens als de niet-financiële gegevens van belang. Bedrijven zouden anders alles wat in hun voordeel werkt kunnen beschrijven, aangezien er geen bevestiging is of de gegeven informatie juist en volledig is. (Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants, 2013)

Het verlenen van zekerheid over een integrated report zal zich volgens de IIRC nog moeten ontwikkelen. Mede hierdoor heeft de IIRC in 2014 een discussie opgestart, waarin onder andere is besproken wat het belang van assurance op een integrated report is en welke uitdagingen er zijn. In totaal hebben drieënzestig organisaties gereageerd op deze discussie.

De discussie die gehouden is door de IIRC wijst uit dat het uitvoeren van een audit op een integrated report zichzelf moet ontwikkelen. Hierbij wordt de vergelijking gemaakt met de ontwikkeling van integrated reporting volgens het IR-framework. De IIRC bedoelt hiermee dat accountants zelf aan de slag moeten om auditing op een integrated report mogelijk te maken. Hierbij mogen de huidige assurance principes en methodes niet uit het oog verloren mogen worden.

De IIRC stelt dat het niet haar taak is om de regelgeving betreffende het verlenen van assurance aan te passen. Daarom heeft de IIRC aan de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) gevraagd of zij willen kijken naar de mogelijkheden voor assurance op een integrated report. De IAASB heeft hiervoor een speciale werkgroep samengesteld, die sinds 2015 bezig is om assurance toepasbaar te maken. Tot op heden zijn hier nog geen uitkomsten van gepubliceerd. (The International Integrated Reporting Council, 2015)

In Nederland kan een accountant 2 soorten zekerheden geven:

1. Redelijke mate van zekerheid
2. Beperkte mate van zekerheid

Het verschil tussen een redelijke en beperkte mate van zekerheid zit in de uit te voeren werkzaamheden en de formulering van de verklaring. Hoe meer zekerheid gegeven wordt, hoe grondiger de werkzaamheden zijn. Daarnaast formuleert de accountant een beperkte mate van zekerheid in een negatieve vorm. Hij zal bijvoorbeeld de tekst 'Uit niets is gebleken dat..' hanteren. (Eimers, 2008)

Wanneer gekozen wordt voor een beperkte of redelijke mate van zekerheid hangt af van de opdrachtgever en de accountant. De opdrachtgever dient bij het bepalen van de mate van zekerheid zichzelf af te vragen naar welke mate van zekerheid verlangd wordt. De raad van commissarissen eist meestal een redelijke mate van zekerheid.

De accountant dient bij elke opdracht na te gaan of hij voldoende vast kan stellen of de gegevens kloppen en of hij in staat is om een redelijke mate van zekerheid af te geven. Kan de accountant geen redelijke mate van zekerheid verschaffen, dan dient hij te beoordelen of hij een beperkte mate van zekerheid kan geven. (Accountantskantoor Kuhlman, 2016) Tot slot worden in Titel 9 boek 2 BW criteria gesteld voor de controleplichtige onderneming. Als een onderneming voldoet aan deze criteria, dan is deze verplicht om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over het financieel jaarrapport. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Naast de wettelijke controle die de accountant dient uit te voeren bij controleplichtige bedrijven, dient de accountant ook te beoordelen of het bestuursverslag de juiste elementen bevat. Daarnaast beoordeelt hij of de gegevens in het bestuursverslag, afkomstig van de financiële jaarrekening, verenigbaar zijn met de financiële jaarrekening. Per boekjaar 2016 zijn accountants tevens verplicht om te controleren of het bestuursverslag materiële onjuistheden bevat. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2016)

Het geven van zekerheid door de accountant is niet alleen mogelijk op financiële gegevens. De accountant mag ook over niet-financiële gegevens een beperkte of redelijke mate van zekerheid geven, en dus ook over een integrated report. Deloitte schrijft dat momenteel veel ondernemingen enkel nog een audit laten uitvoeren op de financiële gegevens van een integrated report. (Deloitte Touche Tohmatsu Limited & MVO-Nederland, 2016) Het boek 'The Integrated Reporting Movement' vermeldt dat er een verschuiving plaatsvindt van de controle van financiële naar niet-financiële gegevens. (Eccles & Krzus, 2015)

De vraag is echter welke mate van zekerheid afgegeven wordt over een integrated report. Uit de interviews blijkt dat dit te maken heeft met het controleobject. De geïnterviewde personen geven aan dat de financiële en niet-financiële gegevens worden gezien als twee aparte controleobjecten. Als een integrated report geheel gecontroleerd wordt, worden bij deze controle twee verschillende verklaringen gegeven, namelijk een accountantsverklaring voor de financiële gegevens en een assurancerapport voor de niet-financiële gegevens.

Een accountantsverklaring is een verklaring die afgegeven wordt nadat een controle op de historische financiële informatie heeft plaatsgevonden en hierbij geen fouten van materieel belang zijn gevonden. Bij een accountantsverklaring wordt een redelijke mate van zekerheid afgegeven. (Weggemans & Herwig, 2015) Een assurancerapport is een rapport dat wordt afgegeven bij niet-historische of niet-financiële verantwoording (bijvoorbeeld een begroting of de CO₂-uitstoot van een bedrijf). Het assurancerapport geeft de accountant meer ruimte om controlebevindingen te beschrijven. Een assurancerapport kan zowel een beperkte als redelijke mate van zekerheid verschaffen. (Weggemans & Herwig, 2015)

In de gehouden interviews geven twee personen aan dat bedrijven die integrated reporting hanteren vaak slechts enkele onderdelen uit een integrated report laten controleren door de accountant. Zij geven aan dat dit vaak gebeurt vanwege de kosten die verbonden zijn aan het controleren van niet-financiële gegevens en de validiteit van deze gegevens.

De geïnterviewden maken kenbaar dat het afhankelijk is van de onderdelen die gecontroleerd worden in een integrated report welke mate van zekerheid verstrekt kan worden. Daarnaast blijkt uit de interviews dat de mate van zekerheid te maken heeft met het verkrijgen van voldoende controlebewijs. Dit wil zeggen dat goed achterhaald moet kunnen worden waar en hoe de informatie tot stand komt. Daarnaast geven twee van de geïnterviewden aan dat op de volledige niet-financiële gegevens in een integrated report tot op heden meestal een beperkte mate van zekerheid wordt afgegeven. De reden hiervoor is dat de accountant bij de controle vaak aan te weinig controlebewijs kan komen waardoor geen redelijke mate van zekerheid afgegeven kan worden over de niet-financiële gegevens.

Verwacht wordt dat integrated reporting in de toekomst zal groeien. Uit de gehouden interviews blijkt dat hierdoor de vraag naar valide informatie groeit. Twee van de geïnterviewden geven aan dat het geven van een redelijke mate van zekerheid van belang is. De maatschappij moet bij het lezen van een integrated report kunnen vertrouwen op de informatie.

Van de geïnterviewde personen geeft één persoon aan dat in de Verenigde Staten door de Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) integrated assurance is geïntroduceerd. Hierbij worden financiële en niet-financiële gegevens tegelijkertijd gecontroleerd, waardoor slechts een accountantsverklaring afgegeven kan worden met een redelijke mate van zekerheid.

Nederland maakt ook stappen om betere zekerheid te verlenen op niet-financiële informatie. Zo introduceerde de NBA een raamwerk waarbij gecombineerde assurance mogelijk is en is de Nederlandse wet aangepast voor de controle op het bestuursverslag.

De NBA heeft op 31 januari 2014 een handreiking gepubliceerd waardoor gecombineerde assuranceverlening mogelijk wordt. In het rapport wordt beschreven hoe de accountant een gecombineerde controle moet uitvoeren. Deze handreiking geldt alleen voor het financieel jaarverslag en het duurzaamheidsverslag. Mede hierdoor kan een gecombineerde verklaring nog niet toegepast worden op integrated reports. (Nederlandse beroepsorganisatie accountants, 2014)

5.3. Controle op niet-financiële informatie

In de vorige paragraaf is beschreven dat het mogelijk is om controle uit te voeren op niet-financiële gegevens. Het controleren op niet-financiële gegevens verschilt echter van de controle op financiële gegevens.

De geïnterviewden geven aan dat de controle op financiële gegevens bij een integrated report hetzelfde is als bij een 'standaard' jaarrekening. Deze worden uitgevoerd volgens de in de handleiding voor registeraccountants beschreven controlestandaarden (COS). Per big-fourkantoor is de controleaanpak echter anders. Daarnaast is het afhankelijk van de klant hoe de controle uitgevoerd wordt. Aangezien er geen verschillen in de controle van financiële gegevens tussen een 'standaard' jaarrapport en een integrated report zitten, wordt in deze paragraaf alleen ingegaan op de controle van niet-financiële gegevens.

De controleregels op een bestuursverslag zijn per boekjaar 2016 aangepast. Voor de accountant betekent dit dat hij zijn werkzaamheden moet aanpassen. Hij dient meer inzicht en kennis te verkrijgen in de doelstellingen, strategieën en risico's van de onderneming. Tot op heden geeft de NBA aan bezig te zijn met het ontwikkelen van een controlestandaard voor de controle op het bestuursverslag. Vooralsnog stemt de accountant de gegevens in het bestuursverslag af met de gegevens uit het financiële jaarrapport. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2016)

Als de accountant niet-financiële gegevens gaat controleren, dan maakt hij gebruik van de controlestandaarden in de Handleiding Regelgeving Accountancy (HRA). Voor de controle op niet-financiële informatie wordt de controlestandaard 3000 (COS 3000) gebruikt. Hierin staat hoe de accountant om moet gaan met het verlenen van zekerheid anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Daarnaast kan de accountant gebruik maken van andere controlestandaarden die een aanvulling zijn op de COS 3000. Een van deze standaarden is de COS3810N. Hierin wordt beschreven hoe de accountant moet omgaan met het verlenen van zekerheid op een maatschappelijk verslag. Hierin staat dat de accountant naast de mogelijkheid om gebruik te maken van systeemgerichte controles ook gegevensgerichte controles kan hanteren. Bij systeemgerichte controles kan gesteund worden op de interne controle, waarbij wordt getoetst of de opzet goed is en werkt zoals beschreven. De accountant mag daarbij gebruik maken van de interne accountantsfunctie mits hij handelt conform COS610. Bij gegevensgerichte controle wordt niet gesteund op de interne controle. Hierbij worden resultaten en producten getoetst van een proces en niet van de totstandkoming. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015) De interne accountant is een accountant die in dienst is van het bedrijf. Hij heeft slechts één klant, namelijk het bedrijf. (Wat een accountant doet, 2016) Uit de COS3810N wordt zichtbaar dat de accountant bij gegevensgericht onderzoek de volgende werkzaamheden moet uitvoeren:

- Het inwinnen van inlichtingen over de verslaggeving
- Cijferanalyse of verbandcontroles
- Het verkrijgen van verificatie van informatie met documenten en andere primaire bronnen
- Het verrichten van detailcontrole

Daarnaast dient de accountant het totaalbeeld van het maatschappelijke verslag te evalueren. Als de accountant geen of te weinig kennis van zaken heeft, dient hij volgens de COS3810N gebruik te maken van externe expertise voor de vaststelling van de informatie. (Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants, 2015)

Uit de interviews blijkt dat de opbouw van de controle verschilt per bedrijf. Dit heeft te maken met het controleobject en de inrichting van het bedrijf. De geïnterviewden geven aan dat voordat gestart wordt met een controle, vastgesteld wordt hoeveel beweringen het bedrijf doet in het jaarrapport. Een bewering in een integrated report is bijvoorbeeld een bedrijf dat stelt elke medewerker jaarlijks 20 uur opleiding te geven. Aan de hand van deze beweringen en gehouden interviews met het bestuur wordt vastgelegd welke beweringen gecontroleerd worden. Aan de hand van de te controleren beweringen en het te verkrijgen controlebewijs wordt vooraf vastgesteld welke mate van zekerheid verschaft wordt. Deze vaststelling bepaalt mede de diepgang van de controle. Zodra een redelijke mate van zekerheid wordt gegeven, dient volgens de COS meer controlebewijs verkregen te worden dan wanneer een beperkte mate van zekerheid gegeven wordt.

Nadat vastgesteld is welke beweringen gecontroleerd worden en welke mate van zekerheid afgegeven wordt, wordt beoordeeld hoe de verdere controle er uitziet. Afhankelijk van de inrichting van het bedrijf en de mate van zekerheid worden de werkzaamheden vastgesteld. Als een bedrijf een goede interne controle heeft en gebruik gemaakt kan worden van de interne accountantsdienst, dan heeft de externe accountant minder werk. Hij kan namelijk steunen op de werkzaamheden die al gedaan zijn. De mate van zekerheid die verschaft wordt heeft hierbij invloed op de diepgang van de werkzaamheden die uitgevoerd moeten worden. Bij een redelijke mate van zekerheid wordt een andere materialiteitsgrens gehanteerd dan bij een beperkte mate van zekerheid. Hoe hoger de zekerheid, des te lager is de materialiteitsgrens.

Bij de uit te voeren werkzaamheden zal in veel gevallen de COS3810N gevolgd worden. Deze controlestandaard gaat over de controle van een maatschappelijk verslag. Hierbij wordt in de meeste gevallen een procesbenadering gehanteerd. Dit houdt in dat de accountant het proces naloopst waardoor de gegeven bewering tot stand is gekomen. Als een bedrijf bijvoorbeeld beweert dat er CO₂-neutraal geproduceerd wordt, dient de accountant te beoordelen hoe deze bewering tot stand is gekomen en of deze klopt. Daarnaast wordt beoordeeld welke maatstaven er gebruikt zijn en of met alle facetten rekening is gehouden is.

De geïnterviewden geven aan dat de controle van niet-financiële informatie makkelijk lijkt. De controle van niet-financiële informatie gaat vaak verder dan de controle op financiële informatie. Bij niet-financiële informatie wordt bijvoorbeeld beoordeeld of er maatstaven zijn, of deze goed gebruikt worden, of rekening gehouden is met externe factoren en of bij het tot stand komen van de stelling met alle factoren rekening is gehouden. Als een bedrijf bijvoorbeeld beweert dat ze CO₂-neutraal zijn, dan dient de accountant te beoordelen of er daadwerkelijk rekening gehouden is met alle factoren. Dit kunnen zowel interne als externe factoren zijn. Bijvoorbeeld het leveren van energie of het gebruik maken van gemotoriseerde machines. Deze zorgen voor CO₂-uitstoot en kunnen hierdoor de bewering van het bedrijf beïnvloeden. Van de geïnterviewden geeft een persoon aan dat dit ver kan gaan. Deze persoon geeft aan dat bijvoorbeeld ook rekening gehouden moet worden met de CO₂-uitstoot bij het leveren van printpapier en dergelijke. Daarbij wordt aangegeven dat afhankelijk van de bewering die gedaan wordt de diepgang wordt bepaald. Als bijvoorbeeld beweerd wordt dat een bedrijf CO₂-neutraal produceert dan heeft de bewering minder factoren waar rekening mee gehouden moet worden dan wanneer een bedrijf stelt dat ze CO₂ neutraal zijn.

De geïnterviewden geven aan dat de werkzaamheden verschillen en afhangen van de bewering die gedaan wordt. Elke bewering heeft een andere achtergrond. Bij de controle van niet-financiële informatie is het volgens de geïnterviewde personen van belang dat gecontroleerd wordt hoe de bewering tot stand komt en of hierbij rekening is gehouden met alle variabelen die de uitkomst van de stelling kunnen beïnvloeden. Inhoudelijke werkzaamheden zijn hierdoor moeilijk te standaardiseren.

5.4. Conclusie

Aan de hand van dit hoofdstuk kan antwoord gegeven worden op de vierde deelvraag:

‘Welke rol heeft de accountant als het gaat om het verlenen van assurance bij een jaarrapport op basis van integrated reporting?’

Uit dit hoofdstuk blijkt dat het verlenen van assurance op een integrated report van belang is wegens de vraag naar valide informatie in een integrated report. Daarnaast blijkt dat er twee vormen van zekerheid verstrekt kunnen worden door de accountant:

- Een beperkte mate van zekerheid
- Een redelijke mate van zekerheid

Beide vormen van zekerheid mogen gegeven worden door de accountant over een integrated report. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de financiële en niet-financiële gegevens uit een integrated report. Beide ontvangen een aparte verklaring van de accountant.

Over de niet-financiële gegevens van een integrated report wordt tot op heden slechts een beperkte mate van zekerheid gegeven. Dit heeft te maken met het verkrijgen van voldoende controlebewijs. De controleaanpak van de financiële gegevens in een integrated report en een standaard report wijken niet van elkaar af, de controle op niet-financiële gegevens wel. De niet-financiële gegevens in een integrated report zullen vanuit een procesbenadering worden gecontroleerd. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de controlestandaard zoals deze beschreven is voor een maatschappelijk verslag (COS 3810N). De diepgang van de controle op niet-financiële informatie is afhankelijk van de stelling, de inrichting van het bedrijf en de mate van zekerheid die verschaft wordt.

6. Conclusies & Aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt een algemene conclusie geformuleerd en aanbevelingen gedaan rond het onderwerp integrated reporting. Daarnaast wordt een antwoord gegeven op de centrale vraag:

‘Wat is de toegevoegde waarde van het IR-framework voor de jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen nu en in de komende 5 jaar, mede gezien vanuit de rol die de controlerende accountant hierin kan vervullen?’

In paragraaf 1 zullen de algemene conclusies gegeven worden waarna in paragraaf 2 ingegaan zal worden op de aanbevelingen.

6.1. Conclusies

Om de toegevoegde waarde van het IR-framework te bepalen, is onderzocht of het IR-framework aansluit bij de definitie van integrated report. Uit onderzoek blijkt dat er geen eenzijdige definitie van integrated reporting is. Wel komen elementen uit de verschillende definities overeen met elkaar. Deze elementen zijn:

- Waardecreatie staat voorop
- De strategie moet beschreven worden
- Er moet rekening worden gehouden met de korte, middellange en lange termijn
- Een integrated report moet begrijpelijk en goed leesbaar zijn

Uit dit onderzoek is gebleken dat het IR-framework overeenkomt met deze verschillende elementen. Hieruit blijkt dat wanneer een ondernemer rapporteert volgens het IR-framework, dit rapport voldoet aan de definitie van een integrated report.

Daarnaast is onderzocht of de huidige jaarrapporten op basis van integrated reporting aansluiten op het IR-framework. Uit de resultaten van bestaande onderzoeken van PwC, Deloitte en het Ministerie van Economische Zaken blijkt dat er nog verbeteringen mogelijk zijn. Deze verbeteringen kunnen plaats vinden op het gebied van:

- Waardecreatie
- Het beschrijven van doelstellingen
- Het beschrijven van risico's
- Het creëren van connectiviteit

Daarnaast blijkt uit eigen onderzoek dat er nog verbeteringen zijn te behalen op het gebied van het beschrijven van de effecten van de verschillende risico's en het betrekken van de verschillende vermogenssoorten bij de waardecreatie. Hieruit blijkt dat de huidige Nederlandse jaarrapporten op basis van integrated reporting nog niet aansluiten op het IR-framework. Als de onderzoeksresultaten echter met elkaar vergeleken worden, wordt zichtbaar dat ten opzichte van 2013 verbeteringen zijn gemaakt. Hieruit blijkt dat bedrijven momenteel bezig zijn om de kwaliteit van de huidige integrated reports te verbeteren.

Om te beoordelen of het IR-framework toegevoegde waarde heeft, is het van belang te weten of het toekomstbestendig is. Uit dit onderzoek blijkt dat het gebruik van integrated reporting in de afgelopen jaren is toegenomen. Dit heeft onder andere te maken met het IR-framework dat ondernemers meer houvast geeft bij het opstellen van een integrated report. Daarnaast zorgt de veranderende ondernemer ervoor dat integrated reporting in de toekomst vaker toegepast zal worden. De MKB-ondernemer zal daarentegen in de komende vijf jaar nog geen gebruik maken van integrated reporting aangezien hij te weinig voordelen hiervan inziet. Hieruit blijkt dat integrated reporting toe zal nemen onder de grote bedrijven. Het gebruik van het IR-framework zal toenemen aangezien ondernemers door middel van het IR-framework meer houvast hebben. Daarnaast blijkt uit de verschillende interviews dat 'integrated thinking' van belang is bij het opstellen van een integrated report en dat ondernemingen hierin dienen te investeren. Hierbij wordt het huidige businessmodel aangepast aan het integrated businessmodel, ontwikkeld door de IIRC.

Integrated reporting kan beïnvloed worden door wet- en regelgeving, datatechnologie en softwaretools die het gebruik van integrated reporting stimuleren. Recente ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving tonen aan dat er steeds meer nadruk wordt gelegd op niet-financiële informatie. Daarnaast wordt verwacht dat binnen nu en vijf jaar softwaretools zijn ontwikkeld die helpen met het opstellen van een integrated report. Datatechnologie zal daarentegen niet genoeg ontwikkeld zijn binnen deze periode. Hieruit blijkt dat wet- en regelgeving het gebruik van integrated reporting kan beïnvloeden. Het is van belang om te investeren in ontwikkelingen op het gebied van datatechnologie en softwaretools, omdat deze middelen ondersteuning aan integrated reporting kunnen bieden. Met ondersteuning wordt het verkrijgen van betrouwbare informatie en het bieden van hulp bij het opstellen van een integrated report bedoeld.

Tot slot rest de vraag naar assurance. Uit onderzoek blijkt dat assurance op een integrated report nog ontwikkeld wordt. Op een integrated report worden twee verschillende verklaringen gegeven. De controleverklaring en het assurancerapport worden respectievelijk gegeven op de financiële en de niet-financiële gegevens. Over niet-financiële informatie mag zowel een redelijke als beperkte mate van zekerheid worden afgegeven. Tot op heden is het echter nog niet mogelijk om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen op alle niet-financiële gegevens in een integrated report. Dit heeft te maken met het verkrijgen van voldoende controlebewijs. De controle van een integrated report in vergelijking met de controle van een 'standaard' jaarrekening wijkt alleen af op niet-financiële gegevens. Er wordt gebruik gemaakt van een procesbenadering waarbij gecontroleerd wordt hoe de gegeven informatie tot stand is gekomen. De uit te voeren werkzaamheden worden bepaald aan de hand van de stelling die het bedrijf doet, de inrichting van het bedrijf en de mate van zekerheid die verschaft wordt. Hieruit blijkt dat assurance op een integrated report nodig is voor de validiteit van informatie.

Uit bovenstaande informatie komt naar voren dat het gebruik van integrated reporting in de komende jaren zal toenemen. De ontwikkelingen van het IR-framework geven de onderneming meer houvast. Als gerapporteerd wordt volgens het IR-framework, zullen ondernemers voldoen aan de definitie van integrated reporting. Mede door de veranderende ondernemer wordt verwacht dat integrated reporting in de komende jaren zal toenemen. Het IR-framework zal de ondernemer hierbij steun bieden. Daarnaast zijn op het gebied van assurance, softwaretools en datatechnologie ontwikkelingen gaande die van invloed zijn op integrated reporting. Ook dit zou ervoor kunnen zorgen dat integrated reporting meer gebruikt gaat worden.

6.2. Aanbevelingen

Aan de hand van de bovenstaande conclusies kunnen de volgende aanbevelingen gedaan worden:

- Het verbeteren van de kwaliteit van integrated reports door:
 - Ondernemingen te informeren over de verbeteringen die ze kunnen toepassen op hun integrated report.
 - Ondernemingen die gebruik maken van integrated reporting beter te begeleiden in het implementeren van integrated reporting. Dit kan door bijvoorbeeld specialisten op te leiden waardoor het gebruik van integrated reporting met behulp van het IR-framework wordt verbeterd.
- Het stimuleren van integrated reporting door:
 - Integrated reporting aan te bevelen bij ondernemingen die hier klaar voor zijn, bijvoorbeeld ondernemingen die nu een transparantieverslag hebben
 - Bedrijven op de hoogte te houden van de ontwikkelingen op technologisch gebied
 - Bedrijven te laten meedenken over de ontwikkeling van softwaretools en datatechnologie
 - Bestuurders te begeleiden in het opstellen van doelstellingen

Daarnaast kan er nog onderzoek gedaan worden naar de volgende aspecten:

- In hoeverre is het mogelijk een redelijke mate van zekerheid te geven over een integrated report?
- In welke mate is integrated assurance in Nederland toepasbaar?
- Welke mogelijkheden zijn er om Big-Data toe te passen bij het opstellen van een integrated report?
- Welke invloed heeft een integrated report op de kapitaalmarkt?
- Welke machtsverhouding hebben stakeholders op een integrated report (in hoeverre bepalen zij risico's)?
- Welke toekomstverwachtingen hebben stakeholders van een integrated report? Met andere woorden, is de huidige invulling van een integrated report van voldoende kwaliteit volgens stakeholders?

Naast bovenstaande onderzoeksonderwerpen, zijn er nog meerdere onderwerpen die onderzocht zouden kunnen worden met betrekking tot integrated reporting. Dit heeft mede te maken met de relatief recente opkomst van integrated reporting. (Rinaldi, Unerman, & Villier, 2014)

7. Summary

Since the end of the twentieth century the demand for nonfinancial information has increased. Investors and stakeholders have been increasingly interested in how a company creates its value. Because of this companies started to present more than one report about their financial and nonfinancial information. As these reports were often long and complex, integrated reporting was introduced. For this method, all the different documents are combined into one report.

To make integrated reporting a well-structured method the International Integrated Reporting Council was founded. This council developed and published the International Integrated Reporting Framework (hereinafter IR-framework). This framework would, according to the IIRC, suffice for all aspects that should be included in an integrated report. Nevertheless, opinions are divided when it comes to using integrated reporting. Those in favor see nonfinancial information as a crucial addition with regard to the current manner of reporting. Opponents question the practicality of this information. The objective of this research is to clarify whether or not the IR-framework is supportive enough to provide sufficient financial and nonfinancial information for annual reports. In order to get concrete results for the firm providing the internship, the current state as well as expectations for over the next five years are investigated. To meet this objective the following central question is formulated:

‘What is the added value of the IR-framework for annual reports of Dutch companies now and in the next five years, also seen from the perspective of the auditor?’

By means of interviews, literature review and the analysis of existing material an answer to the question above has been searched for. It became clear that no unilateral definition of integrated reporting exists. By comparing three definitions mentioned in the literature, similarities were discovered. Important aspects of an integrated report include the explanation of the strategy of a company as well as how they create value. Besides this, a company should make sure that an integrated report is understandable to a large public and that different time spans are taken into account (short, medium, and long term). Through these elements and the explanation of the IR-framework it becomes visible that the IR-framework satisfies the different elements from the definitions.

Since the publication of the IR-framework the number of integrated reports in the Netherlands has increased. However, several studies conclude that the quality of Dutch integrated reports can be improved. Among others the description of concrete goals, connecting information, and explanation of risk and value creation show a lack of reporting quality. Comparison of existing material to the IR-framework reveals that the risk description in the analyzed integrated reports has improved with respect to 2013. This implies that companies are working on improvements in their integrated reports. To further develop quality, it would be possible to give feedback on a firm’s assurance report. Besides this, companies that have not yet implemented integrated reporting could be assisted in this process.

Expected is that in the upcoming years the usage of integrated reporting will continue to grow. From the interviews as well as the literature it shows that the IR-framework supports organizations with the composition of an integrated report. Also ‘integrated thinking’ is important when it comes to creating an integrated report. Here the current businessmodel is adapted to an integrated businessmodel. As companies are changing and attach more value to nonfinancial information, e.g. the impact that the firm has on the environment, the forecast is that integrated reporting will be increasingly used.

Nevertheless, there are still some challenges that keep organizations from using integrated reports at the moment. When companies experience less problems with an integrated report, it will be easier to convince other firms to apply integrated reporting. Also, directors need to be assisted with the implementation of integrated reporting. Often, directors do not apply integrated reporting due to self-interest. This because directors are judged if the goals set in an integrated report are not complied with. The accountant can play a role here by guiding the director. The largest challenge at the moment is to convince investors of the benefits of integrated reporting. In contrast to this, there are boards and supervisory boards that can convince the CFO to implement integrated reporting.

Integrated reporting can be influenced by aspects like laws and regulations and data technology. Laws and regulations can make the use compulsory. As of 2017 large listed companies are obliged to publish a sustainability report. According to those interviewed, this is a step in the right direction. Important in the development of laws and regulations is that companies will not receive a list of mandatory information that needs to be published. Besides this, developments in technology can convince directors to implement integrated reporting. Software tools could ease the composition of an integrated report. Next to this, data technology can cause companies to be able to retrieve information faster. Expected is that software tools will be available and usable for firms within five year. However, more time will be needed to use data technology, as companies are having difficulties with the content of an integrated report. To stimulate the use of data technology it is advisable to stay informed on the developments around data technology. Besides these possibilities, companies that seem ready to implement integrated reporting can be advised on the implementation. By 'companies that seem ready', firms are meant that e.g. now publish a transparency report.

To trust nonfinancial information assurance is needed. From interviews and literature it appears that both reasonable and limited assurance is permitted to be given on an integrated report. If a company wants assurance over the complete integrated report, two audit reports will be released. One of them will be on financial information and the other one on nonfinancial information. At this point only limited assurance is given on the nonfinancial part of an integrated report. Interviews reveal that this is because the auditor is not able to collect enough evidence. It can be investigated further if it will be possible in the future to give reasonable insurance on a complete integrated report.

The audit of an integrated report only deviates from a 'normal' annual report with regard to the nonfinancial information. The interviews have revealed that with the audit on nonfinancial information in an integrated report often the audit standards 3810N are used. These state that the auditor should both perform system focused and information focused tasks. The audit of nonfinancial information exists of a process approach, as is shown by the interviews. With this method, it is investigated how a company retrieved the information that is described in the report. The actions to be performed are determined on the basis of statements the company makes, the establishment of the company, and the degree of assurance provided.

8. Reflectie op onderzoek

Mijn afstudeerstage die plaats vond in de periode van 8 februari 2016 tot en met 12 mei 2016, heb ik volbracht bij Pricewaterhouse Coopers (PwC) te Eindhoven. Tijdens deze stage mocht ik fulltime aan mijn afstudeerscriptie werken. Dit aangezien PwC het stimuleert alle tijd te besteden aan de scriptie.

Integrated reporting is een complex, uitdagend en leuk onderwerp en wordt door steeds meer bedrijven toegepast. Hierdoor wordt er veel geschreven over integrated reporting. Het betreft echter een subjectief onderwerp waardoor er vaak veel tegenstellingen te lezen waren. Dit maakte het onderwerp voor mij moeilijk en uitdagend. Gedurende mijn stage bleek dat binnen de accountancy branche in de omgeving van Eindhoven nog relatief weinig gedaan wordt met Integrated reporting.

Ik ben tijdens mijn stage onder andere tegen de volgende moeilijkheden aangelopen:

- Gedurende mijn stageperiode heb ik relatief weinig mensen kunnen interviewen. Dit gezien de tijdsdruk die heerste gedurende de stageperiode.
- Gedurende de interviews verkreeg ik veel informatie waarbij de geïnterviewde personen me later vermeldten dat ik dit niet mocht verwerken in mijn scriptie, voor mij een gemiste kans.
- Door de vertraging van interviews en het verwerken van informatie heb ik mij niet aan mijn eigen planning kunnen houden waardoor de laatste periode erg druk was.
- Het beoordelen van de jaarrekeningen duurde langer dan ik van tevoren gepland had, mede doordat ik vooraf geen juiste aanpak kende.

Door het combineren van literatuur en interviews die gehouden zijn met verschillende accountants/adviseurs van verschillende bedrijven, kan de informatie als valide en betrouwbaar behandeld worden. Daarnaast heb ik soms informatie achterwege moeten houden van de interviewers. Deze informatie is niet van dergelijke invloed dat het mijn scriptie zou beïnvloeden.

Mijn scriptie is geschreven vanuit een onafhankelijk oogpunt. Door middel van interviews met accountants en advies van verschillende organisaties, heb ik geprobeerd zoveel mogelijk verschillende meningen te verkrijgen. Hiervan heb ik veel geleerd en heb ik ten opzichte van mijn onderzoeksvraag die luidt 'wat is de toegevoegde waarde van het IR-framework voor de jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen nu en in de komende 5 jaar, mede gezien vanuit de rol die de controlerende accountant hierin kan vervullen' een onafhankelijke positie proberen in te nemen.

Er zijn echter nog vele onderzoeksmogelijkheden voor het onderwerp integrated reporting. Deze scriptie gaat over de toegevoegde waarde van het IR-framework voor jaarrapporten van Nederlandse ondernemingen. Dit zou natuurlijk verder uitgebreid kunnen worden naar Europese ondernemingen. Daarnaast zijn er nog vele andere variabelen die onderzocht kunnen worden. Bijvoorbeeld de impact op de beurswaarde van een aandeel of het gebruik van het jaarrapport ten opzichte van de situatie voor integrated reporting.

Tot slot kan ik stellen dat ik veel heb opgestoken van het schrijven van mijn scriptie. Zowel zwakke als sterke punten zijn beter naar boven gekomen waardoor ik heb geleerd waar ik in de toekomst aan moet werken. Uiteindelijk ben ik tevreden met de uitkomsten van dit onderzoek.

9. Bibliografie

- Accountantskantoor Kuhlman. (2016). *uitleg soorten verklaringen van de accountant*. Opgeroepen op mei 16, 2016, van Accountantskantoor Kuhlman: <http://www.akuhlman.nl/uitleg-soorten-verklaringen-van-de-accountant/>
- Achmea Holding BV. (2015). *Jaarverslag 2014*. Zeist: Achmea Holding BV.
- AEGON N.V. (2015). *Creating meaningful connections*. Den Haag: AEGON N.V.
- Bruins, R. (2014). Kip en ei. *Accountant*, 12 - 18.
- Dassen, R. (2011, november). Een geïntegreerde benadring van governance, duurzaamheid en verslaggeving. *Maandblad voor accountancy en bedrijfseconomie*, pp. 532-534.
- Deloitte Touche Tohmatsu Limited & MVO-Nederland. (2016). *Integrated Reporting as a driver for Integrated Thinking?* Opgeroepen op april 16, 2016, van Deloitte: <http://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/risk/articles/integrated-reporting-a-driver-for-integrated-thinking.html>
- Deloitte Touche Tohmatsu Limited & MVO-Nederland. (2016, april 16). *Integrated Reporting as a driver for Integrated Thinking?* Opgehaald van Deloitte: <http://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/risk/articles/integrated-reporting-a-driver-for-integrated-thinking.html>
- Deloitte Touche Tohmatsu Limited. (2016). *(Niet-)wettelijk vereiste controle van de jaarrekening*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van Deloitte: <http://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/audit/solutions/niet-wettelijk-vereiste-controle-van-de-jaarrekening.html>
- Deloitte Touche Tohmatsu Limited. (2016, mei 12). *(Niet-)wettelijk vereiste controle van de jaarrekening*. Opgehaald van Deloitte: <http://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/audit/solutions/niet-wettelijk-vereiste-controle-van-de-jaarrekening.html>
- Delta Lloyd N.V. (2016). *Annual review 2015*. Amsterdam: Delta Lloyd N.V.
- Druckman, P. (2013, februari 12). *VLearn: Paul Druckman on integrated reporting*. Opgeroepen op maart 16, 2016, van Integrated Reporting: <http://integratedreporting.org/news/vlearn-paul-druckman-on-integrated-reporting/>
- Eccles, R., & D, S. (2010). *The Landscape of Integrated Reporting: Reflections and*. Cambridge: Harvard Business School.
- Eccles, R., & Krzus, M. (2015). Assurance. In R. G. Eccles, & M. P. Krzus, *The Integrated Reporting Movement* (pp. 207-209). New Jersey: John Wiley & Sons inc.
- Eccles, R., & Krzus, M. (2015). Information Technology. In R. G. Eccles, & M. P. Krzus, *The Integrated Reporting Movement* (pp. 261-274). New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Eimers, P. (2008). Dienstverlening door accountants: er is meer dan het controleren van een jaarrekening. *Spotlight*(2), 11-14. Opgehaald van pwc: <https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/pwc-dienstverlening-door-accountants.pdf>
- Global Reporting Initiative. (2010). *How To Use the GRI Guidelines In Conjunction With ISO26000*. Opgeroepen op mei 31, 2016, van Global Reporting: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/How-To-Use-the-GRI-Guidelines-In-Conjunction-With-ISO26000.pdf>
- Global Reporting Initiative. (2016). *About GRI*. Opgeroepen op mei 11, 2016, van Global Reporting: <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx>

- Global Reporting Initiative. (2016). *Integrated Reporting*. Opgeroepen op mei 11, 2016, van Global Reporting: <https://www.globalreporting.org/information/current-priorities/integrated-reporting/Pages/default.aspx>
- GRI Report Registration. (2016, April 2). GRI-Reports-List-Complete. n.b. , n.b., worldwide.
- Hoffman, M. (2012, juni). *Integrated Reporting in practice: The South African story*. Opgeroepen op mei 11, 2016, van KPMG: <https://www.kpmg.com/Global/en/topics/corporate-reporting/better-reporting/Documents/the-south-african-story.pdf>
- Kamer van Koophandel. (2016). *Welke gegevens moet u in de jaarrekening opnemen?* Opgeroepen op februari 16, 2016, van Kamer van Koophandel: <http://www.kvk.nl/inschrijven-en-wijzigen/deponeren/deponeren-jaarrekening/welke-gegevens-moet-u-in-de-jaarrekening-opnemen/>
- Kieft, R. (2013). *Integrated Reporting*. Den Haag: Financial & Control.
- Maas, K., Kamp-Roelands, N., Tesselaar, K., & Vermeulen, M. (2014, oktober). De status van geïntegreerde verslaggeving bij organisaties: Wat zijn de succes- en faalfactoren? *Maandblad accountancy en bedrijfseconomie*, pp. 385 - 395.
- Ministerie van Economische Zaken. (2015). *Transparantiebenchmark 2015 - De Kristal 2015*. Opgeroepen op april 18, 2016, van Transparantiebenchmark: https://www.transparantiebenchmark.nl/sites/transparantiebenchmark.nl/files/fotos/Transparantiebenchmark_2015_NL_def.pdf
- MVO-Nederland. (2015, februari 18). *EU-transparantierichtlijn*. Opgeroepen op mei 5, 2016, van MVO-Nederland: <http://mvonederland.nl/transparantie/eu-transparantierichtlijn#1>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2016). *COS-320*. Opgeroepen op mei 31, 2016, van nba: <https://www.nba.nl/HRAweb/HRA1/200901/html/38803.htm>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2016, mei 10). *accountantsonderzoek - bestuursverslag*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van Accountant: <https://www.accountant.nl/artikelen/2016/5/accountantsonderzoek-bestuursverslag/>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2009). *Het Assurance Raamwerk*. Opgeroepen op mei 13, 2016, van nba: <https://www.nba.nl/Documents/Publicaties-downloads/Brochure%20het%20assurance%20raamwerk.pdf>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2013, mei 13). *Integrated reporting het rapportagemodel van de toekomst*. Opgeroepen op april 20, 2016, van nba: <https://www.nba.nl/Documents/Nieuws/2013/NBA-Visiedocument-IR-mei13.pdf>
- Nederlandse beroepsorganisatie accountants. (2014, januari 31). *Handreiking 1123*. Opgeroepen op april 28, 2016, van NBA: <https://www.nba.nl/Documents/Wet-%20en%20Regelgeving/Praktijkhandreikingen/Handreiking-1123-gecombineerde-verklaring-bij-financiële-en-mvo-verslagen.pdf>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2014, januari 31). *Handreiking 1123*. Opgeroepen op april 28, 2016, van NBA: <https://www.nba.nl/Documents/Wet-%20en%20Regelgeving/Praktijkhandreikingen/Handreiking-1123-gecombineerde-verklaring-bij-financiële-en-mvo-verslagen.pdf>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2014, juli). *NBA - Integrated reporting in het grootbedrijf*. Opgeroepen op mei 4, 2016, van NBA: <https://www.nba.nl/Documents/Nieuws/2014/pdfs/Artikel%20integrated%20reporting%20in%20het%20grootbedrijf%20NBA-AIB%20juli%202014.pdf>

- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2015). Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie. In N. B. Accountants, *Handleiding Regelgeving Accountancy* (pp. 1041-1056). Amsterdam: Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants.
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2015). COS3810N. In N. B. Accountants, *HRA Regelgeving voor de accountant* (pp. 1197-1217). Amsterdam: Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants.
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2015, November 16). *Steeds meer bedrijven rapporteren geïntegreerd*. Opgeroepen op Januari 13, 2016, van Accountant.nl:
[https://www.accountant.nl/nieuws/2015/11/steeds-meer-bedrijven-rapporteren-geintegreerd/?ctx=searchresults-take\(30\)&search=true](https://www.accountant.nl/nieuws/2015/11/steeds-meer-bedrijven-rapporteren-geintegreerd/?ctx=searchresults-take(30)&search=true)
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2015, augustus 27). *Wijziging grensbedragen wettelijke controle*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van Accountant:
<https://www.accountant.nl/artikelen/2015/8/wijziging-grensbedragen-wettelijke-controle/>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2016, mei 10). *Accountantsonderzoek bestuursverslag*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van Accountant:
<https://www.accountant.nl/artikelen/2016/5/accountantsonderzoek-bestuursverslag/>
- Nederlandse Beroepsorganisatie Accountants. (2016, mei 13). *Het Assurance Raamwerk*. Opgehaald van nba:
<https://www.nba.nl/Documents/Publicaties-downloads/Brochure%20het%20assurance%20raamwerk.pdf>
- Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants. (2013, mei). *Integrated reporting; Het rapportagemodel van de toekomst*. Opgeroepen op mei 9, 2016, van nba:
<https://www.nba.nl/Documents/Nieuws/2013/NBA-Visiedocument-IR-mei13.pdf>
- PwC. (2012). Integrated reporting en de kunst van 'storytelling'. *Spotlight: special integrated reporting*, 6 - 8.
- PwC. (2016). *'Integrated reporting is geen rocket science'*. Opgeroepen op februari 8, 2016, van PwC:
<http://www.pwc.nl/nl/integrated-reporting/actueel/integrated-reporting-is-geen-rocket-science.html>
- PwC. (2016). *Het gemak en ongemak van integrated reporting - PwC*. Opgeroepen op maart 1, 2016, van PwC:
<http://www.pwc.nl/nl/integrated-reporting/actueel/het-gemak-en-ongemak-van-integrated-reporting.html>
- PwC. (2016). *PwC - ir opmars geïntegreerde verslaggeving stagneert*. Opgeroepen op april 18, 2016, van PwC:
www.pwc.nl/nl/publicaties/ir-opmars-geintegreerde-verslaggeving-stagneert
- PwC. (2016). *Wat is het? - integrated reporting*. Opgeroepen op februari 17, 2016, van PwC:
<http://www.pwc.nl/nl/integrated-reporting/introductie.html>
- Right Marktonderzoek. (2016). *Kwalitatief onderzoek*. Opgeroepen op februari 10, 2016, van Right Marktonderzoek: <http://www.rightmarktonderzoek.nl/methoden-onderzoek/kwalitatief-onderzoek>
- Rinaldi, L., Unerman, J., & Villier, C. (2014). *Intergrated Reporting: Insights, gaps and agenda for future research*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Stakeholderslab. (2016). *Wat zijn stakeholders?* Opgeroepen op april 11, 2016, van Stakeholderslab:
http://www.stakeholderslab.nl/?page_id=2358
- Taalwinkel. (2014). *afstuderen stap 3 meetinstrumenten*. Opgeroepen op maart 8, 2016, van taalwinkel:
<http://www.taalwinkel.nl/tekstsoorten/afstuderen-stap-3-meetinstrumenten/>
- The International Integrated Reporting Council. (2013). *Businessmodel background paper for <IR>*. The International Integrated Reporting Council.

- The International Integrated Reporting Council. (2013). *The International Integrated Reporting Framework*. The international integrated reporting council.
- The International Integrated Reporting Council. (2015, juli). *Assurance on <IR> - overview of feedback and call to action*. Opgeroepen op mei 5, 2016, van intergrated reporting: <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/07/IIRC-Assurance-Overview-July-2015.pdf>
- The International Integrated Reporting Council. (2015, juli). *Assurance on <IR> - overview of feedback and call to action*. Opgeroepen op mei 5, 2016, van intergrated reporting: <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/07/IIRC-Assurance-Overview-July-2015.pdf>
- The International Integrated Reporting Council. (2015, December 15). *Integrated Reporting*. Opgeroepen op Januari 12, 2016, van The IIRC: <http://integratedreporting.org/the-iirc-2/>
- The International Integrated Reporting Council. (2016). *<IR> technology initiative*. Opgeroepen op april 26, 2016, van Integrated reporting: <http://integratedreporting.org/ir-networks/ir-technology-initiative/>
- The International Integrated Reporting Council. (2016). *Find out how The Framework will guide you*. Opgeroepen op maart 14, 2016, van Integrated Reporting <IR>: <http://integratedreporting.org/what-the-tool-for-better-reporting/find-out-how-the-framework-will-guide-you/>
- Triodos Bank. (2016). *Annual Report 2015*. Zeist: Triodos Bank.
- Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek?* Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Wat een accountant doet. (2016). *Interne Accountant*. Opgeroepen op mei 17, 2016, van Wat een accountant doet: <http://www.wateenaccountantdoet.nl/info/interne-accountant.html>
- Weggemans, D., & Herwig, V. (2015). *Assurancerapport*. Opgeroepen op mei 17, 2016, van Accountantsrapporten: <http://www.accountantsrapporten.nl/assurancerapport/>
- Weggemans, D., & Herwig, V. (2015). *Controleverklaring*. Opgeroepen op mei 17, 2016, van accountantsrapporten: <http://www.accountantsrapporten.nl/controleverklaring/>
- Zanten, M. v. (2013, september 5). *Peter Bakker over de weg naar geïntegreerd kapitalisme*. Opgeroepen op mei 4, 2016, van mangementscope: <http://managementscope.nl/magazine/artikel/739-peter-bakker-weg-naar-geintegreerd-kapitalisme>

10. *Bijlage*

<i>Bijlage 1: Overeenkomsten transparantiebenchmark & IR-framework</i>	58
<i>Bijlage 2: Waardecreatie Achmea</i>	59
<i>Bijlage 3: Interviewvragen deelvraag 3</i>	62
<i>Bijlage 4: Interviewvragen deelvraag 4</i>	63

Bijlage 1: Overeenkomsten transparantiebenchmark & IR-framework

Inhoudsgericht normenkader				
Profiel en waardeketen	Beleid en verplichtingen			Governance en remuneratie
Proces van waardecreatie	Doelstellingen			Sturen en beheersing
Omgevingsanalyse	Economische aspecten van ondernemen	Milieu-aspecten van ondernemen	Sociale aspecten van ondernemen	Toekomstverwachting
Strategische connectie				Verslaggevingscriteria

Kwaliteitsgericht normenkader				
Materialiteit	Begrijpelijkheid	Juistheid, volledigheid	Gerichtheid op belanghebbende	Strategische focus
Reikwijdte en afbakening	Beknoptheid	Voorzichtigheid	Bijdrage aan maatschappelijk debat	Contextuele samenhang
Tijdigheid	inzichtelijkheid		Durf	Integratie
	toegankelijkheid			Vergelijkbaarheid

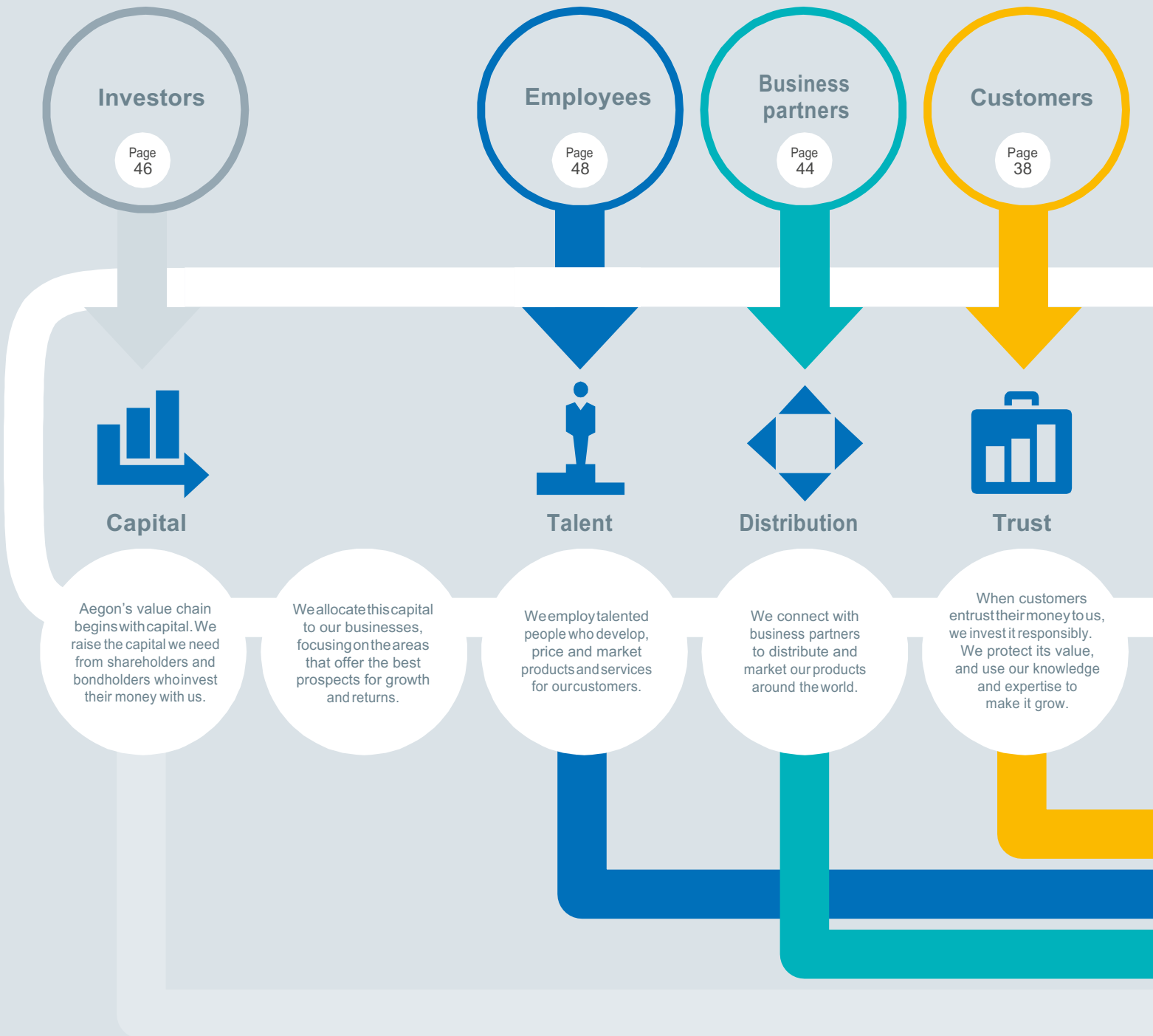
 = overeenkomstig met het international integrated reporting framework

Bijlage 2: Waardecreatie Achmea

Zie volgende pagina voor de waardecreatie van Achmea.

Our value chain

Our value chain shows how we create a positive impact at every stage of our business, create financial security for customers, and a sustainable business for all our stakeholders.

Investors

- Institutional shareholders
- Individual shareholders
- Institutional bondholders
- Individual bondholders
- Credit providers

Employees

- Full-time & part-time staff
- Tied agents

Business partners

- Suppliers
- Brokers & other financial intermediaries
- Joint venture partners

Customers

- Policyholders
- Other individual customers
- Corporate customers

Society

- Regulators
- Government
- Local communities

Local
communities

Page
47

Protection

We seek to protect what is important to our customers through our products. We manage risk on their behalf, helping them save and invest for the future.

Benefits

From the returns we make, we pay benefits, annuities, pensions and other claims to our customers, and offer competitive salaries and benefits to our employees.

Profits

Our profits are shared with investors through dividends and coupon payments.

Society

We contribute to the betterment of society through our tax payments, the goods and services we buy, and through investment in our local communities.

How we create
and share

Bijlage 3: Interviewvragen deelvraag 3

Deelvraag: Is het huidige international integrated reporting framework toekomstbestendig?

Interview:

1. Wat is integrated reporting?
2. Waarom zou een onderneming integrated reporting moeten gaan toepassen?
3. Momenteel wordt integrated reporting toegepast door grote ondernemingen, is dit over 5 jaar nog steeds?
4. Steeds meer bedrijven hebben moeite met een integrated report, helpt het IR-framework ondernemers te ondersteunen met een integrated report?
5. Levert het toepassen van het IR-framework meerwaarde op ten aanzien van de huidige jaarrapporten?
6. Opmerkelijk is dat het gebruik van integrated reporting in de afgelopen jaren is toegenomen, wat is de reden hiervoor?
7. Is integrated reporting een trend of blijft het zich ontwikkelen?
8. Hoe ziet integrated reporting er over 5 jaar uit?
9. Welke uitdagingen zijn er nog ten aanzien van integrated reporting?
10. Welke factoren kunnen integrated reporting beïnvloeden en wat voor invloed kunnen deze factoren hebben ten aanzien van integrated reporting?

Bijlage 4: Interviewvragen deelvraag 4

Deelvraag: Welke rol heeft de accountant als het gaat om het verlenen van assurance bij een jaarrapport op basis van integrated reporting?

Interview:

1. Wat is integrated reporting?
2. Moet een integrated report voorzien zijn van assurance?
3. Wat voor soorten assurance zijn er?
4. Wordt er ten aanzien van een normaal jaarrapport in vergelijking met een Integrated report een ander soort assurance afgegeven?
5. Welke aanpak heeft de accountant bij de controle van een normaal jaarrapport?
6. Welke aanpak heeft de accountant bij de controle van een integrated report?
7. Wordt een integrated report gecontroleerd aan vereiste of alleen aan de inhoud?